

HN

02889

KAN EEN RECHTZINNIG CHRISTEN SOCIALIST ZIJN?

BEVESTIGEND BEANTWOORD

DOOR

ENKA

(Mej. A. van der Vlies)

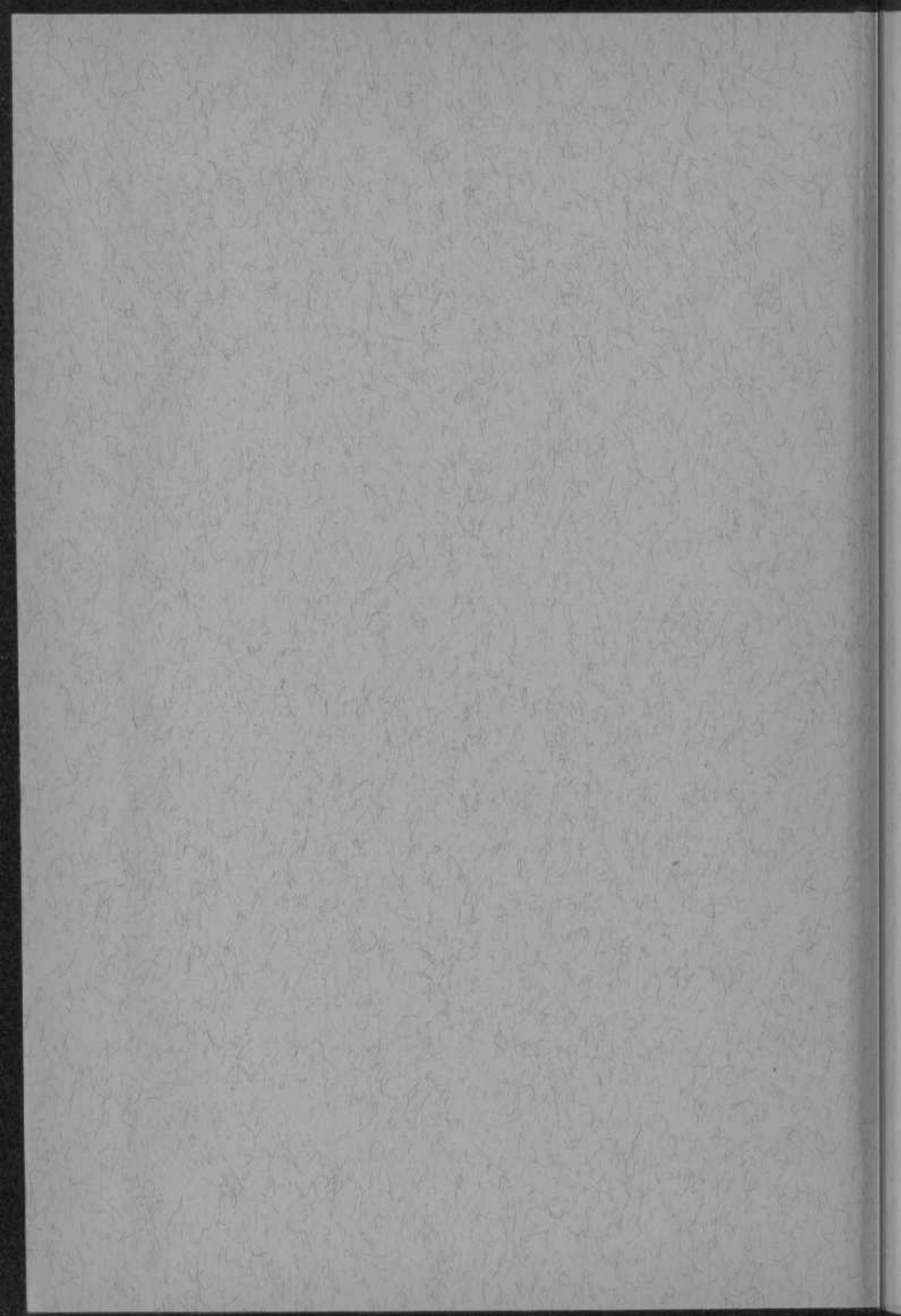

BAARN
HOLLANDIA-DRUKKERIJ

1907

B

1092

B 1092

B1092

KAN EEN RECHTZINNIG CHRISTEN SOCIALIST ZIJN?

BEVESTIGEND BEANTWOORD

DOOR

ENKA

(Mej. A. van der Vlies)

BAARN
HOLLANDIA-DRUKKERIJ
1907

.... Wohl aber hat sich durch den Gang, den die Geschichte genommen hat, ein weites Gebiet aufgethan, auf welchem sich der christliche Brudersinn noch ganz anders bewähren musz, als er es in den früheren Jahrhunderten, erkannt und vermocht hat — das soziale. Hier liegt eine gewaltige Aufgabe, und in dem Maße, als wir sie erfüllen, werden wir die tiefste Frage, die Frage nach dem Sinn des Lebens, freudiger beantworten können.

Prof. A. HARNACK. „*Das Wesen des Christentums*“.

De vraag, of Christendom en socialisme vereenigbaar zijn, dringt zich tusschen de menigte andere: geloofsvragen, belijdenisvragen, kerkvragen, schoolvragen, literaire, wetenschappelijke en politieke vragen, die in Christelijke kringen om antwoord roepen, nog niet naar voren. Zij is nog geen brandende kwestie.

Maar eerlang zal zij dat worden; in komende jaren zal zij het vraagstuk zijn.

De socialistische en de kapitalistische idee hebben den strijd op leven en dood met elkaar aangebonden. In Europa, Amerika, Australië, in de Oude, de Nieuwe en de Nieuwste wereld — overal wordt zij gestreden. Het is de strijd van den stoutmoedigen pretendent tegen den tronenden monarch, de worsteling van David en Saul, waarbij het den zoon van Isai om meer dan simpel levensbehoud te doen was.

De positieve Christenen van tegenwoordig trekken mee op in Sauls koninklijken trein. Zij nemen hun plaatsen onder Abner en Abners genooten, krijgend tegen den eenen, die zich koninklijke gaven en een koninklijke roeping bewust was, en die toch den hoon moest hooren: „Wie is David en wie is Isai's zoon?”

Het spreekt vanzelf voor de Christenen van onzen tijd, dat ze stelling kiezen tegen het socialisme — zoo is de heerschende meening. Waar op schuchteren toon de vraag gedaan wordt, of een Christen socialist kan zijn, daar is een indrukwekkend, eenstemmig „neen” het antwoord.

Het loont de moeite, na te gaan, welke motieven tot dit „neen” dringen.

In de eerste plaats dient men te rekenen met den grooten hoop, die geen zelfstandig oordeel bezit, wiens neen allerminst een eigen neen beduidt. De meeste positief-geloovigen zijn wel zoo ver, dat ze „met een boekske in een hoekske”, hoe aantrekkelijk ook, geen ideaal voor onzen tijd achten. Zij erkennen, dat ook op ander dan kerk- en geloofsgebied de Christen een overtuiging behoort te hebben. Zoo neemt men dan kennis van verschillende kwesties, men leest de geschiedenis der Christelijke staatspartijen, men windt zich op over de euvelheden der „liberalisten”, men briescht tegen iederen positief-geloovige, die nog links stemt. En er is één kant, waarheen men nooit dan met diepen afkeer den blik wendt. Met alle anderen heeft men iets gemeen, met de liberalen roept men in broederlijke eendracht nog: „leve de koningin!” maar die anderen ginds, die roode hoop daar — die zijn alreede veroordeeld met een onherroepelijk oordeel. Geen gemeenschap met socialisten...

Zoo wordt gedacht en geloofd en geoordeeld — eenvoudig omdat de leiders alzo leeren.

Voor velen onder ons (vooral vrouwen) is socialisme de incarnatie van wat „min” is. Zij oordeelen als de oude dame, die onlangs las, dat in Maastricht door de uitvoering van de Woningwet ettelijke gezinnen dakloos geworden en dat nu al sinds weken gebleven waren. „Ja”, zei ze, „zoo iets is wel vreeselijk, maar je moet denken, dat is ook je minste volk; het zullen wel socialisten zijn”.

Nu zou men, als enkel de groote menigte zoo sprak, de schouders kunnen ophalen en voorbijgaan, maar anderen, die wel weten konden, gaan, waar 't het socialisme geldt, in zulk lichtvaardig oordeelen vóór.

Het socialisme is onder ons de vogelvrij verklaarde idee. Geen beschuldiging zoo verjaard, of ze mag tegen het socialisme telkens opnieuw worden geuit, geen toestand zoo absurd, of hij mag consequentie van 't socialisme genoemd worden. Een van onze eminentste Christelijke mannen, een, die waarlijk tot onze „upper ten” behoort, noemde het onlangs zonderlinge tegenstrijdigheid, dat men tegenwoordig met verpleging in het huisgezin dweept en alle gestichten koud noemt, terwijl men tegelijk „in socialistische wateren vaart, die ons voeren naar een land, waar de heele maat-

schappij feitelijk tot een uitgebreid gesticht wordt gemaakt, waar Vader Staat dan zeker zijn hart in zal leggen. Zoo hij een hart heeft'. — En dit, terwijl men van socialistische zijde zelf de opheffing van het huisgezin al meer dan eens een „droom uit de kinderjaren van 't socialisme" genoemd heeft, met de bijvoeging: „en geen schoone droom".

Eenigen tijd geleden vertelde een predikant in de „Nederlander" zijn droom. Hij voelde zich verplaatst in den lateren socialistischen staat, en daar werd hij de eere van 't martelaarschap waardig gekeurd, omdat hij niet, in 't belang van dien staat, waar overbevolking dreigde, zijn kinderen beneden drie jaar wilde molochten. De kleinen, die in de termen vielen, werden namelijk „onder de oogen van een talrijk publiek gedood. Men zag ze tot mummies ineenkrimpen, of ze werden letterlijk opgelost in een pas ontdekte vloeistof. De vaders zagen lachend toe, de nog niet ontaarde moeders stonden jammerend van verre". — De predikant ontwaakt met een dankzegging op de lippen: ik dank U, o God, dat wij onder zulke omstandigheden niet leven. Bewaar er ons voor, dat het ooit gebeurt". En enkele regels verder spreekt hij zijn overtuiging uit, dat dergelijke toestanden, als eenmaal het socialisme werkelijkheid werd, noodwendig zouden moeten volgen.

Het is vreemd, dat velen, die een afkeer van lasteren hebben, waar 't personen geldt, niet bedenken, dat men door roekeloos en onwetend oordeelen ook ideeën belasteren kan.

Maar allen, die van het antagonisme tusschen socialisme en Christendom getuigen, zijn toch niet onbevoegd? Waarop gronden zij, die onderzocht hebben, hun oordeel? — Zij bouwen voor 't meerendeel hun vonnis op deze stelling, die zij een axioma achten: het socialisme van onzen tijd is het Marxisme met zijn filosofie van historisch materialisme. Wie dus socialist wordt, moet noodwendig ook het materialisme aanvaarden; alzoo is de toegang tot het socialisme den Christen onzegd.

Dit is het aanbeeld, waarop altijd door wordt gehamerd, dit is het fundament, waarop de onvermoeide socialistenbestrijding van de „Nederlander" rust; van deze stelling is minister Kuyper in zijn Kamer-redevoeringen tegen 't socialisme uitgegaan.

Ds. Rudolph in zijn „Het hedendaagsche socialisme”, Oosterbaan in zijn „Socialisme en Stofvergoding”, G. Schrijver in „Ons Tijdschrift”, prof. Diepenhorst in zijn rede „Naast het kruis de roode vlag?”, couranten als de anti-revolutionaire Rotterdammer en de Nieuwe Prov. Groninger Ct. — zij allen vereenzelvigen socialisme en Marxisme, zij allen achten de filosofie van Marx onlosmakelijk aan het socialisme verbonden. Daarom kan men voortdurend het vreemde verschijnsel waarnemen, dat bestrijders van het socialisme niet de wapenen richten tegen de socialistische economie, maar — tegen het materialisme, dat waarlijk niet uitsluitend socialistische aanhangers telt. Men ziet ze zich aangorden ter verdediging, niet van de tegenwoordige maatschappij en haar productiewijze, maar — van het Christendom, aldus vast aaneenschakelend twee begrippen, die elkander gansch niet dekken: socialisme en materialisme, alzoo ver vaneen scheidend wat dicht nabij elkander behoort: socialisme en Christendom.

Is dit eenstemmig „neen” op de vraag, of een orthodox Christen socialist kan zijn, verklaarbaar?

Het kudde-neen van de eerste categorie, de groote menigte, is dat zeker. Want de leiders spreken met groote autoriteit, ze beroepen zich op een indrukwekkende wolk van getuigen, ze suggereeren met een sterke suggestie.

Van de tweede categorie, degenen, wier geestelijke mensch in andere dan alleen gekregen kleeren gekleed is, kan men 't „neen” ook plaatsen. Onder hen zijn vele ouden van dagen, die nog teren op wat ze vroeger van socialisme hoorden. Zooals ze een vaststaande meening hebben over b.v. het Roomsche-Katholicisme, zoo bezitten ze er ook een over het socialisme, en daarom spreken ze een oordeel uit, dat verouderd is, en onder zelfstandig-denkende menschen der verdwijning nabij moest zijn.

Maar de derde groep, die der intellectueelen onder ons? Hun onveranderd staan blijven op den grondslag: socialisme is Marxisme, is mij moeilijk verklaarbaar. Want dit is een zeer wankel grondslag. Feitelijk is 't er nooit een geweest, die dien naam verdiende. Het is een eigengetimmerd plankier van enkele voorgangers, die nu met breed gebaar alle vrienden naast zich nooden.

Toch kon men het een jaar of tien geleden nog begrijpen, dat de leuze „Marx of Christus” geestdrift wekte en voor de Christen-wijsheid gold, hoewel ze altijd door en door onhistorisch geweest is, en men geen oogenblik kan aanwijzen, waarop ze absolute waarheid was. Jaren voór 1900 hadden von Vollmar c.s. reeds ernstige bedenkingen tegen het consequente Marxisme. Toch waren het toen nog slechts enkele knechten, die zich afscheidden van hun aller heer. Marx, de geweldige, deelde nog met niemand de opperheerschappij.

Maar sindsdien is het aantal socialisten, die geen Marxisten zijn, voortdurend toegenomen, zoo zelfs, dat Patrimonium van een „verwordend” socialisme spreken kon.

In ons land zijn het in de eerste plaats, naast pastoor v. d. Brink, de mannen van de moderne Blijde Wereld-groep, overtuigde socialisten, meerendeels lid van de S. D. A. P., die, zoo goed als de orthodoxe Christenen, afkeerig zijn van het Marxistisch materialisme en daartegen front maken. En wie weet niet van den verbitterden strijd tusschen Troelstra, Vliegen c. s. eenerzijds en Gorter, v. d. Goes, mevr. Roland Holst van de „Nieuwe Tijd” aan den anderen kant gevoerd over de dogma's van Marx, en hun doorwerking in de praktijk?

In Duitschland komt de revisionistische richting al sterker te staan naast het Marxisme van Bebel en zijn getrouwen. De laatste zegepralen van Bebel zijn Pyrrhus-overwinningen geweest. Paul Göhre, de socialistische ex-predikant, wijt aan het strakke Marxisme de partij-nederlagen bij de Rijksdag-verkiezingen.

Dat het Engelsche socialisme, bezig zich los te wikkelen uit de algemeene werkmanspartij, de zuiver Marxistische tint zal dragen, verwacht niemand. Het Fabian-socialisme wil tot geen prijs Marxisme zijn en het pas opgerichte „Christen-socialistische Leger” eischt van zijn leden o.a. het geloof aan de Drieëenheid.

In Frankrijk duiden de namen van Jaurès en Guesde op de twee stroomingen.

Waarlijk het kost soms moeite, tegenover al deze feiten, aan de oprechtheid te blijven gelooven van hen, die altijd opnieuw herhalen, dat socialisme Marxisme is.

De pur-sang Marxisten vertegenwoordigen een richting in het socialisme. En mag men nu een richting, zij 't

dan ook de machtigste, waarin een beginsel zich uit, met dat beginsel zelf identiek verklaren? Binnen zulke enge grenzen sluit men toch geen enkel groot beginsel? — Bui- gen wij het hoofd voor de bewering van de Roomsche Kerk, dat zij het eenig-ware Christendom is, en stemmen wij er in toe, naar een anderen naam om te zien?

Of, om bij het Protestantisme te blijven — onder de Protestanten heeft niemand in zoo machtige lijnen een gansche levens- en wereldbeschouwing gegeven als dr. Kuyper van zijn Christendom, het Calvinisme. Zulk een indruk heeft deze beschouwing gemaakt, dat men in zeer uiteen- loopende kringen geneigd is, het Protestantisme met het Calvinisme te vereenzelvigen.

Nu moge het voor een richting zeer vleierend zijn, aldus van zijpad tot hoofdweg te worden verheven, het moge voor de Calvinisten een compliment wezen, dat b.v. sommige frontmakers geen andere Christelijke scholen dan Roomsche en Calvinistische schenen te kennen, maar voor hen, die beter weten, brengen zulke dingen nog geen schijn of schaduw mee van de verplichting, om nu deze vereenzel- viging ook te aanvaarden. Wie heeft recht, het Christen- dom van prof. Valeton en prof. Jonker te negeeren, omdat het geen Calvinisme is? Wij, niet-Calvinistische Christenen, zullen de oppervlakkigheid: „positief Christendom is Calvi- nisme” ten sterkste blijven bestrijden, wetende, hoe door en door onwaar ze is.

Wederom heeft dr. Kuyper zijn anti-revolutionaire partij door „Ons Program” boven de andere Christelijk-politieke partijen verrijkt. Heeft men daarom het recht, die andere te beschouwen als van geen beduiden?

Evenmin staat het vrij, de schaduw van Marx zoo gewel- dig te maken, dat daarin alle ander socialisme — niet vergrijst, maar gansch wegdonkert.

Als men de sobere lijnen van een mooi schilderij ver- wrongen en aangedikt heeft met een grof verfsel, heb ik dan het recht, dat verfsel voor het orgineel te doen door- gaan? Immers neen.

Het historisch materialisme is niet de kern van het soci- alisme, evenmin de klassenstrijd, al moeten ook wij Christe- nen, dien constateeren.

Maar wat dan? Wat is het essentieele bestanddeel van alle socialisme?

Ik zal mij hier niet beroepen op de afleiding van het woord uit het Latijnsche socius, kameraad; dat pleit zou niets beslissen, want menig woord heeft in den loop der tijden een andere beteekenis dan de oorspronkelijke gekregen. Zooals men den kinderen op de schoolbanken als curiositeit de evolutie van slecht en vroom laat zien, zoo is het gewoonte geworden, volwassenen op de verandering van het begrip socialisme te wijzen, waarbij men dan Marxisme als eind-station bereikt.

Maar ten onrechte. — Men zou even goed zich op het woord woning kunnen beroepen en dan wijzen op de verschillende vormen van het huis. Maar is een woning niet een woning gebleven, in doel en bestaansrecht hetzelfde, of men het Loo bedoelt of een Batavierenhut?

Men mag van zulke beteekenisverandering alleen als een feit spreken, wanneer het gansche spraakgebruik, ieder spreker, haar aanvaardt, wanneer de oude beteekenis dood is.

De oorspronkelijke beteekenis nu van het woord socialisme, zuiver als gemeenschaps-idee, is zoo springlevend als ooit te voren. Men vindt haar als zoodanig niet alleen in de omgangstaal, maar ook bij schrijvers van zeer uiteenloopende richting, ja, wat vreemd is, zelfs bij hen, die haar dood verklaard hebben.

Een frappant voorbeeld hiervan levert ds. Rudolph. Zijn boek „Het hedendaagsche socialisme” is bedoeld als doorlopend betoog voor de stelling: Socialisme is Marxisme, en toch is de natuur in deze zooveel sterker dan de leer, dat hij op pagina 10 van zijn werk schrijft:

„Wij kunnen het grondkarakter van het hedendaagsche socialisme niet juister teekenen dan wanneer wij het beschouwen als gelijkkluidend met communisme.

Het communisme — dat is het onveranderlijk grondkarakter van het hedendaagsche socialisme in al zijn nationale nuances en al zijn onderscheiden schakeeringen. Het is de familieband, die zelfs zoo feindliche Brüder als sociaaldemocraten en anarchisten te zamen bindt. Het is de schakel, die de tegenwoordige socialisten met de communisten van alle tijden en landen vereenigt. Het is metterdaad ook de grondzuil van het Marxisme”.

Stern karakteriseert het socialisme als strevende naar niets anders dan de overbrenging der particuliere productiemiddelen in gemeenschappelijk bezit, en regeling der productie door de gemeenschap voor al haar leden. Geen gemeenschappelijk verbruik, alleen gemeenschappelijke voortbrenging. — Door Duitsche socialisten zijn werken geschreven, waarin het materialisme wordt aangevallen en veroordeeld, maar daarom denken zij er niet aan, uit het partijverband te treden, immers is hun economisch doel hetzelfde gebleven, en dat is de zaak, waar 't om gaat. Bernstein, van de groote voorgangers der partij sprekend, schift in hun werken hetgeen blijvend is van wat vallen kan en moet.

Mr. S. J. Visser definieert in zijn interessant boek ¹⁾ het socialisme als „een economische wereldbeschouwing, een streven naar een maatschappelijke organisatie, waardoor de arbeid (in den ruimsten zin opgevat) thans aan de mededinging onderworpen, geregeld wordt”.

Troelstra schrijft: ²⁾ „In één opzicht is het socialisme steeds hetzelfde gebleven, van de communistische sekten der 17e eeuw af tot op heden, nu het zijn vervulling uit den natuurlijke ontwikkelingsgang der maatschappij ziet geboren worden: in zijn voorstelling van een maatschappelijke organisatie der voortbrenging met de daarbij behorende heerschappij der gansche gemeenschap over den grond en de arbeidsmiddelen. — Maatschappelijke voortbrenging en maatschappelijk eigendom der voortbrengingsmiddelen — ziedaar de sociale kern van alle socialistische stelsels”.

Paul Kampffmeijer haalt in zijn: „Veranderingen in de theorie en tactiek der sociaal-democratie” een woord van socialistische Rijksdagleden in 1869 aan: „Als grondbeginsel van het socialisme willen wij hier de idee aanwijzen: dat, evenals de organisatie van staat en maatschappij in de middeleeuwen berustte op het grondbezit, en de moderne toestanden beheerscht worden door de macht van het beweeglijke kapitaal, in de toekomst heel de maatschappelijke organisatie zal berusten op de macht van den arbeid”.

¹⁾ Over Socialisme.

²⁾ P. J. Troelstra. Sociaal Christendom.

En dat beginsel weerspreken de Rijksdagleden van heden niet.

Quack noemt het begrip der gemeenschap den hoeksteen van alle socialisme...

Maar ik beroep mij ten slotte op een getuige, die zeer zeker in orthodox-Christelijke kringen meer gezag houdt dan Rudolph en Stern, Bernstein en mr. Visser, Troelstra en Quack allen te zamen — op dr. Kuyper.

Tegenover zijn gave, om een moeilijk begrip in zoo eenvoudige bestanddeelen te ontbinden en daarvan een zoo glasheldere verklaring te geven, dat ieder lezer van normale ontwikkeling de zaak „aan kan”, bezit dr. Kuyper een andere. Hij weet (’t is een bekend Calvinist, die ’t mij het eerst deed opmerken) een eenvoudige idee in zulke uitgesponnen redeneeringen te wikkelen en te bakeren, dat een mugje den omvang van een arend krijgt.

De volgelingen volgen in beide richtingen, maar waar ’t het socialisme betreft, met kracht in de laatste richting na. Zij maken van het socialisme een samenstel van beschouwingen, zwaar om te verstaan, geheimzinnig om te doorgronden. Zodoende valt het licht, hen te negeeren, die in het socialisme één groot, economisch beginsel zien. Terwijl toch het socialisme, als alle machtige, wereldveroverende ideeën, tot enkele klare, fundamenteele begrippen te herleiden is.

Dr. Kuyper zag dat wel in. Hij schreef in 1895:

„Vraagt ge nu, welk dit probleem is en over welk vraagstuk deze wereldstrijd, die, wel verre van reeds weer te gaan slapen, pas begint recht wakker te worden, eigenlijk loopt, dan moet ge niet spreken van „bourgeoisie satisfaite” en „vierde stand”, noch ook van democratie, noch eindelijk van „particulier eigendom” en vooral niet van „atheïsme” of „onzedelijke theorieën”, want dit alles heeft men wel met het Socialisme vermengd, maar het maakt er de kern, het wezen niet van uit.

Het socialisme telt overtuigde aanhangers onder verklaarde atheïsten, maar ook onder vrome Christenen, met name in Amerika. Onder de groepen van werklieden, maar ook onder mannen van machtig kapitaal en hooge positie. Onder democraten, maar ook onder besliste aristocraten. Het bedoelt in ’t minst niet, alle privaat bezit te doen

verdwijnen en treedt evenzoo niet zelden in een vorm op, die, wel verre van uw conscientie te beleedigen, veeleer uw geweten wakker schudt en beschaamt.

Neen, de kern van het socialistisch vraagstuk is zuiver staathuishoudkundig van aard, en bepaalt zich tot deze ééne vraag, of de voortbrenging, de aan den man brenging en de verdeeling der goederen behoort plaats te hebben volgens het stelsel van wedstrijd of wel naar het systeem van gemeenschappelijke handeling.

Dit en dit alleen is de spil, waar heel het socialistisch probleem om draait".

Wellicht zal men mij het recht op dit citaat betwisten, zooals men het Troelstra gedaan heeft, maar ik laat het mij niet uit de hand slaan. Of de schrijver later tot de conclusie kwam, dat de realiseering van dit stelsel een onheil voor de maatschappij zou zijn — dat is een andere kwestie. We beweren niet, dat dr. Kuiper socialist is. Maar het gaat hier om een definitie van het socialisme en als zoodanig behouden deze woorden hun waarde,

Ze klinken anders dan de bewering van den „Ons Tijdschrift"-redacteur, den heer Schrijver, die hierop neerkwam: Socialisme zonder materialisme en zonder de voortdurende ophitsing tot den klassenstrijd is een zoetig utopietje, eigenlijk te zoet om door den Christen in zijn reiskoffers vol hartige, pittige ideeën te worden megedragen. Maar ik wil er geen ruzie om maken, wie er lust in heeft, laat die 't op den koop toe meenemen...

Eenigen tijd geleden woonde ik een sociaal-democratische vergadering bij, waar een wetenschappelijk woordvoerder der partij optrad. Maar van den ganschen avond heeft niets zulk een levendigen indruk op mij gemaakt als het succes, dat de spreker had met zijn vertelling, dat men in Athene onder de menigerelei altaren er zelfs een had voor den „onbekenden God". Dat bleek voor dit publiek iets geheel nieuws. Men lachte zooals bij een gloednieuwe geestigheid. En ik dacht met bitterheid: „Over onzen Heer en ons geloof durven deze menschen oordeelen, en ze kennen de eenvoudigste van onze Bijbel-verhalen niet".

Een dergelijken indruk maken de woorden van Schrijver (en hij is de vertegenwoordiger van velen). Onder ons, Christenen, wordt over sociaal-democratie en Marxistische

filosofie geoordeeld, en men geeft zich geen rekenschap van de eerste beginselen, waarmee het socialisme staat of valt.

Ik voor mij, hoe gaarne ik het wilde, zie geen kans, den klassenstrijd van het socialisme los te maken. De praktijk scherpt hem ons te duidelijk in. Maar toch raakt hij zoo min als Marx' materialisme, dat er wel degelijk geheel van te scheiden is, de kern van het socialisme.

Die kern is nog iets anders dan een vaag liefhebberijtje. Het socialisme als zuiver economisch stelsel blijft een idee, die de hedendaagsche maatschappij uit haar voegen wil wrikken. De wapenkreet der socialisten is het kort begrip van heel hun program: grond en productie-middelen aan de gemeenschap.

Dus is het hedendaagsche socialisme het streven naar betere, harmonischer maatschappelijke toestanden, die de socialisten niet bereikbaar achten dan wanneer het privaat grondbezit en de concurrentie-voortbrenging vervangen worden door gemeenschappelijk grondbezit, gemeenschappelijke productie, gemeenschappelijke verdeeling.

Dit alleen is het, wat alle richtingen in het socialisme gemeen hebben. Dit, en niet de godsdiensthaat, sprekend uit woorden van Bebel, Dietzgen, v. d. Goes, Ferri etc. Want deze haat wordt door vele socialisten uit alle landen bestreden. De Blijde-Wereld-groep, de Engelsche Fabianmannen, de Zwitsersche predikant Hermann Kutter, die onlangs zijn „Sie müssen" in de kapitalistische wereld slingerde, gaan tegen uitspraken, dat Christendom en socialisme als vuur en water (Bebel) of als nacht en dag (Dietzgen) tegenover elkander staan, waardoor het socialisme zijn cachet van Gode-vijandigheid heeft verkregen, in. — Maar allen aanvaarden het kort program: grond en productiemiddelen aan de gemeenschap.

Zoo is dan dit en dit alleen de eisch, waarnaar men het socialisme heeft te beoordeelen, en het is een bewust- of onbewust-valsche voorstelling van zaken, als Christelijke sprekers en schrijvers hun publiek voortdurend met godslasterlijke uitingen van sociaal-democraten tegen het socialisme ophitsen, terwijl ze heenglijden over wat de kern, de quintessens er van is. Omdat de oud-minister

van Houten zich keer op keer bitter, bitter-vijandig tegen het Christendom uitlaat, zal men daarom de gansche groep der oud-liberalen als Godshaters doemen en hun staatkundige en economische beginselen negeeren?

Het socialisme is een economisch stelsel. En zóo opgevatt, zóo gepropageerd, zal men het in korten tijd zijn aanhangers zien winnen onder de positieve Christenen. De velden zijn hier alreede wit om te oogsten, Immers is een zoodanig streven ons, Christenen, geoorloofd, ja, wat meer zegt, het wordt ons heden ten dage geboden.

II

Wanneer zij, die niet meenen, met de weerlegging van het historisch materialisme en de klassenstrijd-prediking hun Schuldigheid gethan te hebben, tot de bestrijding van het eigenlijke socialisme overgaan, worden gewoonlijk, behalve de algemeene, neutrale bezwaren, twee speciaal-Christelijke tegenwerpingen ingebracht.

a. Het socialisme is in strijd met het Christelijk beginsel:

b. Het socialisme strijdt tegen sommige bepaalde uitspraken der Schrift.

Het socialisme strijdt tegen het Christelijk beginsel, zegt men, want de Bijbel is individualistisch.

Professor Diepenhorst van de Vrije Universiteit beroept zich in dit verband op de gelijkenis van het verloren schaap, omdat hierin zeer krachtig het individu op den voorgrond geschoven wordt.

Is dit een argument? De gansch bijzondere waarde van een enkelen mensch, van een enkele menschenziel — gewis, die leert ons deze gelijkenis, die leert ons de gansche Schrift. Maar in welken nauwen samenhang dat feit nu staat met de vraag: concurrentie- of gemeenschappelijke voortbrenging, wil mij niet helder worden. Even absoluut onafhankelijk als die waarde der ziel is van den „stand" des menschen, even onafhankelijk is ze van de wijze, waarop hij zijn dagelijkschen arbeid verricht.

Maar het socialisme is de dood voor het individualisme, en de Bijbel gaat altijd van den individu uit, zegt men. Waar het verantwoordelijkheid voor eigen daden geldt of geestelijke belangen — ja. Maar deze opvatting wordt door het socialisme geenszins onmogelijk gemaakt. Blijft ook in

de socialistische gemeenschap de verantwoordelijkheid voor eigen zedelijke daden niet bestaan; zullen de groote ideeën van schuld en verlossing, van liefde en gerechtigheid en waarheid niet even machtig inwerken op den mensch, die in gemeenschap met allen produceert, als op den loonarbeider of den patroon van thans?

En welke waarheid ligt er in de bewering, dat het socialisme de dood is voor alle individualisme, dat in de socialistische gemeenschap geen persoonlijkheden meer tot hun recht zullen komen? — Deze tegenwerping is de tweelingzuster van de andere, die bij alle socialisme-bestrijding op den voorgrond treedt: het socialisme werpt het particulier initiatief overboord.

Wat is individualisme in den goeden zin des woords? — Het krachtig omhoog-rijzen, uit eigen groeikracht, van een enkelen mensch, die onwrikbaar geworteld staat in zijn beginselen (al bestonden die beginselen dan ook in beginselloosheid). Een mensch, uit wien anderen leven, hetzij voor of na zijn dood, een mensch als een eikeboom — dat is een persoonlijkheid.

En nu meenen velen, dat zulke kracht-menschen enkel tot hun recht komen onder ons régime van particulier initiatief d. i. de vrijheid voor ieder om zaken voor eigen rekening te doen. Vooruit te komen is immers de drijfveer, die duizenden bij duizenden tot rusteloozen arbeid aanzet. Zij zouden zich zoo niet inspannen, wanneer de vrucht van hun werken niet voor hen zelf, maar voor de gemeenschap was. Tallooze ontdekkingen, tallooze verbeteringen in den arbeid, in 't gansche leven, heeft men aan dit particulier initiatief te danken.

En dan moet een beroep op het zeer zeldzaam genoemde stadswerkerszweet als bewijs gelden, hoe verdwijning van dat particulier initiatief, verdwijnen van het persoonlijk geldelijk belang bij den arbeid, tot vadsige traagheid voert.

Ik weet niet, waarom juist deze categorie van beambten altijd aangehaald wordt als bewijs voor de waarde van particulier initiatief. Het pleit niet voor de kracht van de stelling in 't algemeen. Neemt andere talrijke groepen van vast-gesalarieerden: de post- en spoor-ambtenaren, de rechterlijke macht, de onderwijzers, de predikanten, de professoren, zijn zij allen luijaards of slappe persoonlijkheden? Wij weten wel beter, en dit beter weten is een bewijs, hoe

de waarde van het particulier initiatief veel te hoog wordt aangeslagen. Zijn apostelen miskennen:

1°. de werkelijkheid.

2°. den aard van den mensch.

Zij miskennen de toestanden der praktijk, want die toonen dat slechts voor weinigen de gelegenheid bestaat, aan de vrije(?) mededinging in handel en bedrijf deel te nemen. Het zijn enkel de hoofden van zaken en de aandeelhouders. Hun bedienden, van welken rang dan ook, zijn even goed ambtenaren als een spoorwegbeambte of een commies der posterijen, een leeraar of een opzichter bij den waterstaat.

De praktijk leert ook, dat van de weinigen, die aan de vrije mededinging deelnemen, slechts een klein procent zijn doel: vooruit te komen, fortuin te maken, bereikt. De overgrote meerderheid moet 't opgeven of blijft met al haar inspanning op dezelfde hoogte.

Bovendien, wanneer de vrije mededinging tot zulk een zegen voor de menschheid was als haar voorstanders ons willen wijs maken — hoe dan het feit te verklaren, dat voor alle, ook zeer karig bezoldigde, vaste betrekkingen het aantal sollicitanten legio is?

De apostelen van het particulier initiatief miskennen ook den aard van den mensch. Zij zijn de ware materialisten, want zij willen ons wijs maken, dat de mensch alleen voor geld in vuur raakt. Weten zij dan niets van de geschiedenis? Weten zij dan niets van wat er in 't menschenhart werkt en woelt? Weten zij niet, dat te allen tijde liefde en haat, eerzucht en wraak, heerschzucht en strijdlust den mensch gedreven hebben op wegen, ver bezijden het pad van den dagelijkschen, vadsigen sleur? In onze oer-voorvaderen, die den toren van Babel bouwden, leefde reeds het verlangen om zich een naam te maken, en dat mede dreef hen tot hun reuzenwerk. Nog zijn ze onder ons, die bij het streven naar de volmaking van hun werk door de gedachte aan het algemeen belang geïnspireerd worden. Nog legt de Heer zoo machtigen scheppingsdrang in menigen begaafde, dat hij kunst of wetenschap dienen moet, al is zijn geldelijk voordeel gering.

Wij, Christenen, mochten in ieder geval, wat het schermen met particulier initiatief betreft, wel voorzichtig zijn. Want wat bedoelt men er, strikt genomen, mee? Het inspannen van alle krachten, om daardoor te komen tot

hooger rang, tot gewichtiger werk, kan 't niet zijn — dat blijft ook in de socialistische gemeenschap mogelijk. Dus het vooruitkomen op een wijze, die bij andere maatschappij inrichting niet bestaan zou, het voortgedreven worden door een prikkel, die met 't kapitalisme verdwijnt... Maar dan vrees ik, dat er aan dat heele hooggeloofde particulier initiatief een sterk mammonistisch reukje kleeft; dat het in den grond dat is, waarvan de Schrift getuigt: „Het doet u vallen in den strik en in de verzoeking”, ¹⁾ en waartegen de Heiland waarschuwt met zijn uitdrukkelijk verbod: „Vergadert u geen schatten op de aarde”.

Andere bezwaren, die tegen het socialisme als in strijd met het Christelijk beginsel worden ingebracht, treffen zoowel het streven naar de socialistische gemeenschap als die socialistische gemeenschap zelf. „Zoekt eerst het Koninkrijk Gods en zijn gerechtigheid”, verwijt men, „immers zal u dan al het andere worden toegeworpen”.

Dit verwijt zou enkel waarde hebben in den mond van een behoeftig man, die op geenerlei wijze deelnam aan het streven naar verbetering der maatschappelijke toestanden. Voor een gezeten burger zou deze tekst als economisch devies kwalijk passen en wie op andere dan socialistische wijze naar verbetering der toestanden streeft, verbeurt er, zoo goed als de socialisten, zijn recht op.

Maar dit laatste is een vergelijking, waartegen heftig protest opgaat. Het streven van Patrimonium b.v. acht men toch gansch wat anders dan dat der socialisten. Het socialistisch streven, zegt men, is uit zijn aard revolutionair. Om de socialistische gemeenschap te bereiken moet men, zoo niet nu, dan later, tegen de overheid in verzet komen, en onrecht moet worden gepleegd aan de velen, wier privaat bezit in handen der gemeenschap overgaat.

Zeër zeker zijn de socialisten de rustigste staatsburgers niet, zelfs is er bij vele sociaal-democraten een stelselmatige ondermijning van het gezag, een verdachtmaking van de bedoelingen zijner dragers. — Maar tot het wezen van het socialisme behoort zulks niet. — Het Christendom is ook dikwijls te vuur en te zwaard ingevoerd. Voor menigen

¹⁾ Timotheus 6 : 9.

„blinden heiden” van heden is Christendom ook niet te scheiden van rechtsverkrachting en het opzij-duwen van een wettige overheid. Maar wie zal daarom beweren, dat het wezen van het Christendom dat eischt?

Zooals tegenwoordig, wanneer een liberale regeering aan 't bewind is, de aanhangers der andere staatspartijen haar onderworpen zijn, maar toch hun krachten inspannen om haar te gelegener tijd op wettige wijze door een regeering van hun eigen overtuiging te vervangen, daarbij rekenend op de doorwerking van hun meeningen — zoo vertrouwt ook de Christen-socialist op de macht van zijn beginselen. Hij vertrouwt, dat die ten slotte zullen beleden worden door de overgrootste meerderheid des volks, en dat daarna een wettig aan 't bewind gekomen regeering de maatregelen nemen zal, die tot realiseering dier beginselen leiden zullen.

Maar dan! Dan volgt het onrecht, waartoe geen Christen de hand leenen mag! „Sion zal door recht verlost worden”, zegt de Schrift.

Sommigen hebben dit een alles-afdoend bezwaar tegen Christen-socialisme geacht, maar ik meen, dat dezulken te laag van den mensch denken. Voor zeer velen is egoïsme het leidend beginsel, zeker, maar er zijn toch te allen tijde menschen geweest, Christenen en niet-Christenen, die zich boven egoïsme wisten te verheffen, die bewust verkozen schade te lijden, wanneer deze schade den naaste ten zegen kon zijn. Niet alle bezitters, wanneer zij de verkieslijkheid van socialiseering der maatschappij inzagen, zouden zich daartegen toch met hand en tand verzetten. Zijn de steeds talrijker bezitters-socialisten niet nu reeds een bewijs voor die bewering? Wij, Christenen, wien geen beschuldiging zoo hatelijk klinkt als die van huichelarij, zullen toch deze allen geen huichelaars of onoprechten durven noemen?

Maar ik geef toe: deze meening heft het genoemde bezwaar niet op. De overgang van de individualistische in de socialistische maatschappij zal niet voor allen vrijwillig zijn. Doch moet niet het belang der gemeenschap zwaarder wegen dan het belang van den enkeling? Bij vele en velerlei gelegenheden is particuliere schade geleden om het belang der gemeenschap. Door de afschaffing der slavernij (in den Bijbel niet geboden) gingen velen finantieel te gronde; — toch heeft men haar doorgezet. Door de in-

voering van trein, waterleiding, postpakketdienst werd menigeen het brood uit den mond genomen — toch liet men om hunnentwil die hervormingen niet achterwege. Alleen werd zooveel mogelijk gezorgd, hun een andere kostwinning te verschaffen, waardoor de schade, de berooving van inkomsten, draaglijker werd.

Het einddoel van het socialisme is ook niet een absolute berooving van inkomsten (zooals tegenwoordig door de concurrentie in 't wilde weg telkens gebeurt) maar een vermindering daarvan door gradueele waardevermindering van bezittingen.

Waartegen niet nadrukkelijk genoeg kan worden opgekomen, is de voorstelling, alsof de groote verandering van de individualistische in de socialistische maatschappij-inrichting plotseling, in een punt des tijds, zou kunnen gebeuren. Evolutie is ook een Gods-woord, al is 't voor velen onder ons niet dan een schrik-klank. De socialiseering der maatschappij zal niet geschieden door een aktieve berooving der particulieren, maar door de konsekwente doorwerking van de concurrentie, het beginsel, dat tegenwoordig overal heerscht en ook door Christenen niet principieel bestreden wordt. Alleen — het zal niet zijn een concurrentie van persoon tegen persoon, maar de concurrentie van staat en gemeente tegen particulieren, en die concurrentie is reeds in vollen gang, zonder dat ze ook door Christenen principieel meer bestreden wordt. Post, telegrafie, telefoon, straks het verkeer, zooals reeds in andere landen, exploitatie van gas, waterleiding, elektriciteit — het is of wordt overal rijks- of gemeentezaak.

Neen, de angstvallige eerbied voor den absoluten eigendom is sinds lang van overheidswege zoek. Bestaat eigenlijk absolute eigendom nog wel? Worden er niet van staats- en gemeentewege ook op grondbezit b.v. door grondbelasting, door erfpacht, door gedwongen onteigening zoo noodig, voortdurend aanslagen gedaan? — wederom, zonder dat die aanslagen door Christenen principieel worden afgekeurd?

Sterk progressieve belasting en gedwongen onteigening — dat zijn de middelen, die de overheid tegen de bezitters hoe langer hoe meer zal moeten aanwenden, wil zij met succes den strijd tot socialiseering der productiemiddelen

voeren. Onteigening met vergoeding — netzelfde middel van nu.

En wanneer dan de maatschappij op haar langen weg naar gemeenschap een heel eind gevorderd was, maar enkele reuzen-kapitalisten als Carnegie en Rockefeller hielden de volstrekte realiseering tegen, zouden wij dan het belang van velen in de waagschaal stellen, om enkele weinigen te laten in de weelde, die hun lief geworden is?... Evenmin als wij, geheelonthouders, local option zouden tegenhouden om den kroegbaas, wiens bedrijf er door te gronde gaat.

Bedenken wij ook, dat juist aan de meeste reuzen-kapitalen ongerechtigheid kleeft. Door speculatie, door onderdrukking, door bloedvergieten (Transvaal) en uitbuiting (Deli) zijn ze maar al te vaak verworven. Ik weet niet, waarom men voor dergelijke gewrochten zulk een gansch grooten en schuchteren eerbied zou moeten koesteren!

Sommigen plaatsen altijd op den voorgrond van hun anti-socialistische redeneering de tevredenheid en de berusting, die het Cristelijk beginsel van den armen zoowel als van den rijken mensch vraagt.

Wat is tevredenheid? Een zich lijdelijk neerleggen bij elken toestand, waarin men zich door geboorte en opvoeding bevindt? Maar dan is alle streven naar vooruitkomen, dat, wat in verband met particulier initiatief ook door Christenen zeer geprezen wordt, uit den boeze. En dit geeft niemand toe. Wie een „vaste betrekking” heeft, streeft naar een hooger rang of een aangenamer standplaats; wie zaken doet, tracht ze uit te breiden... hoe moet de werkmans naar vooruitgang staan? Het patroon-worden van den handwerksman beteekent in de meeste gevallen een vermeerdering van het aantal kleine baasjes, die 't vaak nog minder hebben dan de knechts. Het patroon-worden van den fabrieksarbeider is (met een zeer, zeer zeldzame uitzondering) buitengesloten. Hoe zou hij bij mogelijkheid aan het kapitaal en de opleiding komen, onmisbaar voor het drijven van een fabriek!

En toch is zijn positie van loonarbeider, hoogstens van ploegbaas (indien ook al van vast arbeider of ploegbaas) er een, waarmee geen man met een scherp blik en een krachtigen wil tevreden zijn kan. En toch ziet hij rondom

zich een ander leven dan het zijne, een leven in de ruimte van beschaving en ontwikkeling en kennis. Geen wonder, dat het socialisme met zijn hooge verwachtingen hem aantrekt en bezielt.

Maar dan wordt hij van ontevredenheid beschuldigd door dezelfde menschen, die in hun eigen stand trachten vooruit te komen, en die dat trachten in zich zelf en hun standgenooten een bewijs van energie achten.

Hoe durft men die beschuldiging uiten!

Hoe durft men de eischen van beschaving en comfort, van kennis, kunst en vereenigingsleven, die de ontwikkelde arbeider stelt, hem euvel duiden! Hoe durven wij, die deze behoeften ook kennen, en er dagelijks als iets, dat ons toekomt, aan voldoen!

Vele Christenen leggen een arbeiders-levens-lijstje over. Zie — daarmee behoorde een werkman, een Christen-werkman, tevreden te zijn. Wie het Evangelie kent, heeft immers de eerste geluks-voorwaarde vervuld!

Maar die zoo zeggen, kennen ook het Evangelie, en zij nemen toch zonder blikken of blozen al het andere er bij. Zij — dat is natuurlijk. Maar de arbeider moest niet altijd naar zijn meerdere zien.

Hoe durft men wat men zelf niet missen wil, wat men met zijn gansche willen vasthoudt, voor een ander van zoo weinig waarde verklaren, dat hij er zelfs niet naar zien mag? Wij zouden niet gaarne verplicht zijn, willen wij onze zieken verzorgen en onze zwakken steunen, het hoofd te ontblooten en onze hand naar liefdadigheid uit te steken. Wij zouden ons zelf niet gaarne in de onmogelijkheid zien, een sympathiek streven te steunen. Wij achten het lidmaatschap van een Leeskabinet of ons gaan naar buiten 's zomers geen weelde.

Ik geef aanstonds toe: waar de behoefte niet bestaat, getuigt het van weinig werkmansliefde, ze op te wekken, want hun vervulling maakt van geluk geen essentieel bestanddeel uit. Eigenlijk is geluk zoo etherisch, zoo wisselend met de weinigen, die 't dient, dat van essentiele bestanddeelen geen sprake kan zijn.

Maar waar de genoemde behoeften bestaan, door het leven zelf gewekt, daar zie ik niet, wat ons het recht geeft, er het etiket „ontevredenheid” op te plakken en de dingen

die ze voldoen, weg te sluiten. „Zie zoo, de Heer wil niet, dat jullie daar aan komt”.

Afgezien van het zondige in het streven naar de socialistische gemeenschap, acht men tegen die gemeenschap zelf dit het groote bezwaar: ze rekent niet met de zonde; met engelen zou ze door te voeren zijn, met menschen nooit.

Ik ben altijd geneigd, in zulke opponenten adspirant socialisten te zien. Wat een eerbied hebben zij voor het socialistisch beginsel, die het voor engelen geschikt achten, voor menschen te verheven! Tusschen vereering en liefde is vaak de afstand niet groot.

Maar in ernst — werpt de Christelijke overtuiging omtrent het schrikkelijk wezen der zonde niet een dam op tegen alle hooge gemeenschaps-verwachtingen?

Ik geloof, zoo min als eenig Christen dit gelooven kan, dat bij vervanging van privaot bezit der produktiemiddelen door gemeenschappelijk, een heilstaat moet geboren worden, waarin 't een idylle zal zijn, te leven. Bebel, die ergens verklaart, dat de utopisten gelukkig uitsterven, toont zich zelf een utopist in 't kwadraat, wanneer hij in „die Frau und der Socialismus” de socialistische gemeenschap beschrijft als: zonder politieke of algemeene misdrijven, zonder dieven, zonder doodslagers, zonder meenedigen, geschriftvervalschers, bedriegers, brandstichters, zonder luiaards ook... Er zal voor kunsten en wetenschappen een tijdperk ontstaan, zooals de wereld nog nimmer heeft aanschouwd, en daarmee in overeenstemming zullen de scheppingen zijn, die het in 't leven roept”.

Ik weet niet, of Bebel nog op dit standpunt staat, ik weet wel, dat wij, Christenen, niet dan een droeven glimlach hebben voor de beschrijving van zulk een „herwonnen Paradijs”. Een herwonnen Paradijs voor den mensch der zonde, die ook in de socialistische gemeenschap een mensch der zonde wezen zal, met het hart, waaruit, naar Jezus' woord, voortkomen kwade gedachten, overspel, hoererij, doodslag, dieverijen, gierigheden, boosheid, bedrog, ontuchtigheid, een boos oog, lastering, hoovaardij, onverstand!

Welnu, zegt men, en zulke menschen wilt ge „allen gelijk” maken? Niemand zal immers meer willen dienen? ieder zal van 't goede het beste voor zich begeeren en het noodige, maar door niemand geambieerde werk, blijft ongedaan.

Allereerst dient opgemerkt, welk eigenaardig licht dit argument werpt op de vaak vernomen verzekering, dat alleen in onze maatschappij van vrije concurrentie de vrijheid zelf veilig is. Als zich voor allerlei gering of gevaarlijk werk, dat niemand graag doet, tegenwoordig toch scharen van liefhebbers aanbieden, wat blijft er dan van de veelgeprezen vrijheid der kapitalistische maatschappij?

In boeken als Bebel's „die Frau und der Socialismus" kan men uitvoerig lezen, door welke middelen (uitbreiding van het machine-wezen, gunstige arbeidsvoorwaarden, tijdelijk gebruik van jonge lieden) de socialisten dit bezwaar trachten op te heffen. Ik wil in dit verband alleen hierop wijzen, dat men nog te vaak de socialistische gemeenschap verwart met de samenleving, die het ideaal der Tolstoïanen of der anarchisten is. In de socialistische zal volstrekt de grondwet niet wezen: „een iegelijk doe wat goed is in zijn oogen", maar er zullen wetten zijn en hoogstaande burgers, zoo goed als nu, die voor de uitvoering van die wetten zorgen.

En — aanleg en bekwaamheid zullen, duidelijker en klaarder dan nu, meespreken bij 't bepalen van ieders werk. Hoeveel kunnen, door God in zijn schepselen gelegd, komt nooit tot ontwikkeling door benauwing in den lagere, door verslapping in den hooger stand; doordat hier de levensnood inspanning van alle krachten eischt tot voorziening in stoffelijke behoeften, doordat daar de levensweelde in 't geheel geen inspanning vraagt.

De middenstand leidt zijn kinderen bij honderdtallen op voor betrekkingen, die hun aanleg niet passen. Men hoort, dat voor een bepaalde betrekking niet bijzonder veel liefhebbers zijn — aanstonds wenden bezorgde ouders daaraan den blik voor hun kroost, zonder veel te denken aan aanleg en lust. En is er wel een zwaarder kruis te dragen dan het dag in dag uit verrichten van werk, waarin men niet leeft? Kinderen uit „hoogere" stand mogen tot geen prijs hun aanleg voor een vak volgen; voor jongens en meisjes uit de „lagere" kringen is doorgaans de studie nog een onbereikbaar ideaal.

De socialisten hebben gelijk, dat ze zich altijd verzetten tegen den eisch: teeken ons in bijzonderheden uw socialistische gemeenschap. Niemand heeft het recht, van hen de professorale knapheid te eischen, die uit één gevonden

beentje een ganschen vóorwereldlijken kolos constueerde. Hoe had een middel-eeuwer, die onder feudale toestanden leefde, zelfs al zag hij de verandering komen, den gang van onze moderne maatschappij kunnen beschrijven!

Maar het hoofddoel van het socialisme is: inplaats van tegenwerking en anarchie op economisch gebied samenwerking te doen komen. Is dit beginsel met eenig Christelijk beginsel in strijd?

Zeer velen houden vol van ja, en wijzen zelfs bepaalde Bijbel-uitspraken en geboden aan, waartegen het socialisme zou ingaan...

De Bijbel bevat niet veel bepaalde geboden. Gods Woord is een woord van vrijheid, Gods wetten zijn wetten van vrijheid, de roeping waartoe Christus de zijnen geroepen heeft, is een roeping tot vrijheid, uitdrukkelijk tegenover het juk der dienstbaarheid gesteld. Vandaar, dat men zoo weinig voorschriften betreffende het staatkundig en maatschappelijk leven vindt — wèl den eisch, dat men de gansche inrichting van dat leven toetse aan de fundamenteele eischen van waarheid en gerechtigheid, die de Heer stelt.

Van al Gods geboden heeft de Heere Jezus zelf ons de exegese gegeven in zijn antwoord aan den wetgeleerde: „Gij zult liefhebben den Heer uwen God met geheel uw hart en met geheel uw ziel en met geheel uw verstand.

Dit is het eerste en het grootste gebod. En het tweede, aan dit gelijk, is: Gij zult uw naaste liefhebben als u zelve. Aan deze twee geboden hangt de gansche wet en de profeten”. — Alzoo aan het betrachten van liefde en gerechtigheid jegens God en menschen.

Ik vind hierin niets over privaat bezit van grond en productiemiddelen.

Wellicht klinkt in deze verzekering iets als een profane klank. De schuld ligt bij hen, die altijd weer de eeuwige Gods-geboden verwarren met uitspraken en voorschriften, wisselend van waardij met den tijd, waarvoor ze bestemd waren. Op uitspraken als: „de armen hebt gij altijd met u” (Joh. 12 : 8) en: „rijken en armen ontmoeten elkander, de Heer heeft hen allen gemaakt” (Spreuken 22 : 2) bouwt men de conclusie, dat er dus altijd armen zullen wezen. Maar Jezus sprak zijn woord in een bepaalden tijd tot een bepaalde menschengroep, en de Spreukendichter sluit zich

met het zijne aan bij de maatschappelijke toestanden van zijn tijd. En verder, de Bijbel handelt ook over krijgsgevangenen en slaven — dwingt dit tot de gevolgtrekking, dat er nu ook altijd krijgsgevangenen en slaven moeten wezen?

Het Israëlietische wetboek regelt het *privaat grondbezit* in Israël, werpt men tegen. God zelf heeft dus het *privaat bezit* gehandhaafd. Maar Israël was een afgesloten landbouwstaat in een tijd, toen stoom en elektriciteit zoo absoluut onbekend waren als ons nu de krachten zijn, die over dertig, veertig eeuwen de wereld zullen beheerschen. Behoeven wij ons bij die voorschriften neer te leggen? Al wilden we — we kunnen niet eens. Alsof ook een vader zijn grooten jongens geen andere voorschriften geeft dan de pet af te nemen en met twee woorden te spreken, geboden, waarvan de opvolging indertijd den kleinen knapen al zwaar genoeg viel.

„Maar wel degelijk maakt gij Gods geboden krachteloos door uwe instellingen”, verwijt men het socialisme, en dan beroept men zich op het achtste gebod. „Gij zult niet stelen” geldt voor alle tijden en door dat woord wordt immers indirect zeer stellig het *privaat bezit* gehandhaafd.

Zeer zeker bepaalt dit gebod iets omtrent *privaat bezit*, maar bepaalt het ook iets omtrent de wijze, waarop dit *privaat bezit* werd verkregen? Zoo neen, dan kan het 't socialisme niet treffen. Het socialisme toch bedoelt gemeenschappelijk bezit der produktiemiddelen, maar niet het gemeenschappelijk bezit van 't geproduceerde. Ieder houdt volkomen zeggenschap over het deel van de productie, dat hem is toegewezen.

Waarlijk, ik vrees, dat er, n'en déplaise Bebel, in de socialistische gemeenschap ook nog dieven zullen zijn. Maar ik geloof ook, konden ze verdwijnen, dat niemand zich over het buiten-werking-stellen van het achtste gebod meer verheugen zou dan onze Vader in den hemel, die het den menschen gegeven heeft.

Men beroept zich bij de verdediging van het *privaat bezit* ten slotte op de aartsvaders. Hoe zegende de Heer hen met aardsche goederen, boven anderen! In de eerste plaats geldt ook hier het verweer van zoo straks: het socialisme kant zich niet absoluut tegen alle *privaat bezit*, niet dus tegen het beginsel. En dan — stelt u Abraham voor,

patriarch in den vollen zin des woords, zelf met de zijnen in hoofdzak produceerend wat hun eenvoudige behoeften eischten, en oordeelt, of ge naar hem en zijn omstandigheden den tegenwoordigen tijd afmeten kunt, waarin haar eigen produktievermogen de maatschappij boven 't hoofd is gegroeid.

Ik voor mij kan in den Bijbel geen bepaalde voorschriften vinden, die met een positief verbod zich tegen gemeenschappelijk grondbezit en gezamenlijke produktie kanten. Zoo min als dr. Slotemaker de Bruine, die in zijn brochure: „Klassenstrijd en Christendom” getuigt: „Als iemand overigens vraagt, wat het Evangelie zegt over de vraag: privaat of gemeenschappelijk bezit der productiemiddelen, dan antwoord ik: niets. Gij kunt beginselen vinden in de H. S., maar de toepassing daarvan wisselt met de wisseling van toestanden en omstandigheden”.

Gods eeuwige beginselen nu zijn liefde, gerechtigheid en verlossing. Het socialistisch beginsel strijdt hiertegen niet, dus is het streven naar de socialistische gemeenschap ons geoorloofd. Maar wat meer zegt: het socialisme is in het hettigen kamp gewikkeld met een ander stelsel, dat wel tegen de beginselen van het Christendom ingaat. Daarom wordt ons, Christenen, de strijd voor het socialisme geboden.

III

Zoo lang er menschen zijn, is het hun taak geweest, in hun behoeften te voorzien. Reeds vóór den val was het Adam's plicht, den aardbodem te „bouwen”. Maar de dringende nood zoowel als het werken in het zweet des aanschijns kwamen na den val, toen de eerste menschen zondaren geworden waren, als wij. En in den voortgang der tijden ontstonden al meer behoeften, was al zwaarder en ingewikkelder arbeid noodig, om in die behoeften te voorzien.

Want al spoedig zei niet enkel de nood zijn eischen, maar ook de weelde fluisterde haar wenschen mee. En weelde-wenschen worden zoo licht behoeften. Wie zal de grens tusschen weelde en behoefte aanwijzen! Een feit is het, dat in een samenleving van zelfs primitieve beschaving nie-

mand in staat is, zijn eigen individueele behoeften te vervullen. Robinson Crusoe was een man van gansch andere beweging dan de meesten onzer, en toch — wat een schrikwekkende verschijning was hij geworden op het eiland, waar hij zoo lang met zich zelf alleen was geweest. Van oudsher hebben de menschen elkanders hulp bij den productie-arbeid noodig gehad.

De wijze nu, waarop gemeenschappelijk voortgebracht en het voortgebrachte verdeeld wordt, typeert een tijdperk. Het maakt een tijdperk niet, zooals het historisch materialisme wil. Onzen God zij dank, dat heel wat andere factoren (factoren, die wij onwillekeurig „hoogere” noemen) gekend en erkend moeten worden, wil men de levensgeschiedenis van een tijdvak schrijven.

Maar typeeren — ja, dat zeer zeker. Voortbrengen, in haar behoeften voorzien, is het werk, dat de maatschappij op stoffelijk gebied te doen heeft. Het overgrootste deel van haar volwassen leden is er dagelijks direct of indirekt mee bezig, allen hebben er belang bij, dat het op de best mogelijke wijze geschiedt.

Op de best mogelijke wijze wil ook zeggen: eendrachtig, zoo, dat niet de een het werk van den ander verstoort. Op die harmonie sturen de kinderen reeds aan bij hun spelen; zij hebben strenge wetten en wee, wie ze overtreedt! — Ook in de kindsheid der menschen, den patriarchalen tijd, was ordelijke samenwerking regel. Het land was schaars bewoond, één gansche, vaak uitgebreide familie en haar onderhoorigen sloten zich nauw aaneen als een maatschappij in 't klein, waarover de stamvader heerschte. Hij bezat, voor zich en zijn geslacht, de kudde, de tenten, de kostbaarheden, de voorraden, die hun rijkdommen waren. Binnen hun miniatuur-maatschappij werd geproduceerd wat men voor levensonderhoud noodig had. Het leven droeg een cachet van rust, het was een leven in grooten stijl, in langzaam bewegen, als het voorwaarts gaan der herders met hun kudde, alleen bijwijken onderbroken door een dicht-aaneen-sluiten, wanneer bij vijands nadering de vaste hand naar 't primitieve wapen greep...

Vergelijk hiermee onzen tijd, waarin alles stoomend door elkaar woelt, waarin zelfs de oorlogen geen machtige monumenten van persoonlijken moed meer zijn.

Vergelijk onzen tijd ook met de middeleeuwen. Zoo eenig tijdperk, dan zijn zij vol rumoer en gekrijsch, vol wapengeklir en doodslag. Maar gelijk de trotsche burchmuren, door het gesnor van pijlen en het geschreeuw van bestormers heen, staan bleven en alleen bij zeer langdurige belegering wankelden, zoo schalde ook het rumoer der volkeren rondom de muren, die het maatschappelijk leven der middeleeuwen schutten en liet deze staan in hun kracht. De grond was of eigendom van adel en geestelijkheid en op dien grond hadden de hoorigen hun vast bestaan, of hij was gemeenschappelijk bezit als mark, waaraan ook de hoorigen deel konden hebben.

En zooals in den patriarchalen tijd het geslacht van den Oudste met de dienaren een afgesloten geheel vormde, zoo was in de middeleeuwen iedere stad een zelfstandigheid, waarbinnen handel, voortbrenging en verbruik door de gildenorganisatie op zeer vaste grondslagen geregeld waren.

Quack getuigt er van: ¹⁾

„Hij, die deelgenoot was van een mark, verviel niet tot ellende. Een proletariaat was bij zulk een toestand in den regel niet mogelijk”. En:

... „De producenten in de stad werden verplicht, goed werk te leveren, en de consumenten van de stad moesten het werk nu van de producenten afkopen. Er was op die wijze vastheid en stevigheid in elk bedrijf: het werk kon met rust geschieden, want men was zeker, afzet te vinden van zijn producten en de arbeider had dus geen angst voor den dag van morgen. Een woedende concurrentie, die de producenten telkens met elkander in doodelijken strijd zou roepen, was er op die wijze niet. Die organisatie, zoowel ten voordeele der producenten als der consumenten, werd nu in alle details doorgevoerd en uitgewerkt...

Let wel, dat ook in deze instelling de overheersching van het kapitaal geheel is buitengesloten. De meester kon zelfs niet eens goed kapitaliseeren. Al had hij meer gewonnen, wat kon hij er mede doen? Hij mocht zijn arbeidskrachten toch niet vermeerderen boven het statuut, dat hem was toegewezen. Maar er was ook geen verbruik van menschenkrachten, geen dienen zonder verantwoordelijkheid, zonder

¹⁾ Mr. H. P. G. Quack, De Socialisten I Middeleeuwsch socialisme.

aandeel of belangstelling in het produkt, zonder inzicht in het werk, zonder uitzicht op resultaat..."

Al die donkere vlekken kleven op onze arbeidswijze wel.

De oude instellingen zijn ondergegaan. Ze werden ten slotte als de wanden van een met verstikkend gas gevulde ruimte — ze moesten vallen.

Maar hun beginsel van orde en gemeenschappelijke regeling viel mee. Op haar bouwvallen, tot zijn fundamenten vervormd, heeft het economisch individualisme zijn sterkte gebouwd. Ieder mag produceeren naar zijns harten goeddunken — dat is het noodlottig, anarchistisch systeem van thans.

Onbelemmerde ontplooiing van alle krachten! — zoo klonk de leuze eerst. Weg met alle, de energie doodende beperkingen! Een iegelijk bringe voort, waartoe zijn hulpmiddelen en zijn uiterste krachtsinspanning hem in staat stellen... àl meer, àl overvloediger.

Maar alras werd die krachtsinspanning een wilde wedstrijd. Met de behoeften, waaraan de voortbrenging haar bestaan dankt en waarnaar zij zich eigenlijk richten moet, kunnen de particulieren, in wier handen de produktie is, geen rekening houden, en met de belangen van den medeproducent nog minder. Ieders persoonlijk belang eischt, dat hij doorgaat met produceeren, altijd doorgaat, in de hoop, dat overproductie hem individueel niet schaden zal, dat zijn afzet zich steeds zal uitbreiden en dat enkel zijn broeder-fabrikant te gronde zal gaan.

Zoo werd de voortbrenging warenproductie. Wordt er meer voortgebracht dan naar de behoeften noodig is, dan concurreert men, kampend zoo lang tot de overbodige producenten afvallen, en de overwinnaars nemen hun plaats... Totdat wellicht spoedig een ander met volmaakter hulpmiddelen of handiger reclame of nog ruimer geweten hen in het tournooi onder den voet rent.

Tournooi? Neen, ik weet een beter beeld. Ik herinner mij uit mijn kinderjaren een boek: „De jacht op het witte ros", waarin een wilde wedren voorkwam tusschen een blanke en een Roodhuid, zijn vervolger. Dat spande bij de lezing iedere zenuw en deed je beweegloos zitten, terwijl je oogen over de bladzijden vlogen. Bij die leven-of-dood-jacht

op de tot vogelvlucht aangezette paarden, kort achter elkaar, voelde je den ademtocht van dood en verdelging langs je heen huiveren.

Nu zie ik vaak onder dat beeld den woedenden wedren der tegenwoordige productie-jacht.

„Wie een zaak tot bloei wil brengen”, zei mij kort geleden een Christen-handelsman, „moet met de gedachte aan die zaak opstaan en naar bed gaan, hij moet ze geen minuut, geen sekonde uit zijn leven laten. 's Zondags, als zijn handen rusten — zijn hoofd moet er mee bezig blijven. De zaak, de zaak, de zaak — dat moet zijn begin en zijn eind wezen. Die moet vóór de gedachte aan vrouw en kinderen gaan; bij iedere uitspanning moet de zaken-mensch iets als wroeging voelen, iets als ontrouw aan zijn levensdoel...”

Zoo jagen producenten en handelaars voort, schots en scheef en dwars tegen elkaar in. Het geldt: zelf te blijven staan, en er rondom u zooveel mogelijk te doen vallen. Het geldt het opsporen van steeds nieuwe hulpmiddelen, het uitdenken van steeds nieuwe reclame, het in steeds dieper gebogen houding naar de oogen zien van 't publiek.

En de hulpmiddelen, die de moderne productie tot haar beschikking heeft, zijn ontzaglijk. Met de elementen van stoom en electriciteit gaat het menschelijk genie van de eene ontdekking tot de andere voort. Machtiger dan Rousseau en Mirabeau, dan Robespierre en Marat, hebben zij in verkeer en productie een revolutie te weeg gebracht, die geen despoot ooit meer tot staan brengen kan.

Door de omwenteling in het verkeer begint plaatselijk isolement een antiek begrip te worden. Alle streken, die vroeger door de kostbare en lastige reizen, noodig om ze te bereiken, eenzaam bleven, en in meerdere of mindere mate in-zich-zelf-besloten kringen vormden, waar rustig voor de kring-behoefte geproduceerd werd, worden nu door den waren-fabrikant bij zijn afzetgebied getrokken. Doorgaans is de grond er goedkoop — dat lokt tot het vestigen van nieuwe fabrieken. Zoo veranderen door die verkeers-revolutie geheele streken van karakter. ¹⁾

¹⁾ Doorgaans niet in hun voordeel. Lees, hoe Ruskin in het voorwoord van zijn „Crown of wild olives” de droeve metamorfose van een landbouwstreek in een nijverheids-district beschrijft. Voor onzen tijd zijn de bijzonderheden te donker, maar de hoofdtrekken blijven waar.

Door de revolutie in de voortbrenging wordt de massa van het geproduceerde vertien-, verhonderdvoudigd. Niet omdat het productie-vermogen van den individu zoo zeer is vermeerderd, maar omdat het handwerk van zijn oude plaats der opperste eere verdrongen is. Wat zijn een paar menschenhanden naast een machine! En het gebied der machine breidt zich steeds uit. Zeker, er zijn een aantal bedrijven, die tot nu toe geheel of in hoofdzaak handwerk gebleven zijn, als het bedrijf van den timmerman, den metselaar, den behanger, den verver, den bakker, maar veel talrijker zijn de andere, waarin de machine haar zegevierenden intocht heeft gehouden. Wat kan een spinner, een wever, een drukker, een metaalbewerker, een smid, een schoenmaker, een brouwer, een kaarsenmaker, een dorscher, een horlogemaker, een kleermaker, een papiervervaardiger, een leerlooier, een cartonnage-arbeider, een werkman in b.v. jam- of boterfabrieken (om zeer uiteenlopende bedrijven te noemen) nog presteeren zonder machine? En de granenmeters en -wegers in het Rotterdamsche havenbedrijf hebben het ondervonden, hoe de machine klaar staat, haar veroveringen tot al grooter gebied uit te strekken.

Onvermoeide studie, telkens nieuwe ontdekkingen, maken de machine steeds fijner van samenstel, steeds doeltreffender van werking. In haar macht en kracht is zij de voortbrengster van heden. Zij heerscht, onverwinbaar-sterk beide door haar leven en haar dood.

En die heerschappij is de hare voor goed. In de tragische worsteling tusschen machine en mensch bij de opkomst der nieuwe macht, heeft de machine langs de heele linie de zege over den werkman behaald.

En in die heerschappij is niets principieel-verkeerds. De verbijsterende producten-overvloed, die de machines bij machte zijn te scheppen, kan een zegen voor de maatschappij zijn. Indien slechts niet, zooals thans, de machine-heerschappij een andere, de kapitaal-heerschappij, met zich bracht. De machines zijn de sleutels tot het gansche bedrijf, en machines zijn zeer kostbaar. Wie ze bekostigen kunnen, zij, die kapitaal bezitten, beheerschen dus het bedrijf, ook al staan zulke aandeelhouders of eigenaars in de praktijk buiten alle produktie en produkten-kennis.

Welke werkman daarentegen kan zich machines aan-

schaffen! Vroeger, in den bloeitijd van het handwerk en het kleinbedrijf, bezat de werkman zelf wat tot voortbrenging noodig was. Hij kon 't daarmee brengen van gezel tot meester, het bezit van zijn productiemiddelen leidde hem tot betere levensomstandigheden, het gaf hem een positie in 't midden van de andere burgers, die hem en zijn werk noodig hadden. Maar sinds de werktuigen kostbare machines zijn geworden, bezit geen arbeider het kapitaal, voor de aanschaffing noodig. Dat plaatst hem buiten het beheer van het bedrijf, waarin hij dag aan dag, jaar in jaar uit, werkzaam is. Hem blijft alleen zijn arbeidskracht, die hij liefst ter beschikking van den meestbiedende stelt, vaak aan den weinigbiedende geven moet, gezwezen van de gevallen, waarin hij ze vruchteloos aanbiedt. Op deze wijze wordt de arbeidskracht koopwaar, de arbeider een loonknecht, afhankelijk van dengene, die deze koopwaar wil.

Zooals een lamme, al heeft hij ook de vaardigste handen, afhankelijk is van dengene, die hem het arbeidsgereedschap in de handen geeft en zich niet verweren kan tegen wie het hem heeft ontrukkt, zoo moet de werkman-alleen bukken voor den bezitter van de hedendaagsche produktiemiddelen: werkplaats, machines, grondstoffen, bedrijfskapitaal. Hij is ook een machine en het kapitaal is zijn meester.

Dit: dat de arbeider gescheiden is van zijn produktiemiddelen is de fatale wet van de moderne machinale concurrentie-voortbrenging. Deze wet mede maakt de tegenwoordige produktiewijze onchristelijk in haar wezen en in haar gevolgen, in haar gevolgen voor werkgever en werkman beiden.

Te dikwijls wordt nog gedacht, dat de moderne, kapitalistische produktiewijze uitsluitend den werkman tot haar slachtoffer maakt. Dit is wel een hecht bewijs voor de materialistische gezindheid van dezen tijd. Omdat de werkgever de kans heeft, te verdienen, ruim te verdienen, rijk te worden, ziet men over het hoofd al de schade, die hem dag aan dag onder dit régime dreigt en waaraan hij, wil hij concurreeren, niet ontkomen kan.

Toch is die schade ontzaglijk.

Daar is natuurlijk de schade van finantieelen achteruitgang en ondergang. Dag aan dag „tuimelen” er zaken, en wie

zal ons al het leed, de angst, de teleurgestelde hoop, de gekrenkte verwachting schilderen, aan dat vallen, waarop wij, buitenstaanders, meesttijds geen acht slaan, verbonden. Och, of faillissementen altijd het resultaat waren van traagheid en gemis aan energie, en niet zoo vaak het eind van veel eerlijke verwachting en onafgebroken inspanning!

Maar de groote schade, die onder het kapitalistische concurrentie-systeem dreigt, is de zedelijke, de ontaarding van moreele en godsdienstige begrippen.

Wie concurreert, telkens weer tot prijsverlaging gedwongen, moet zijn toevlucht nemen tot warenvervalsching, tot uitbuiting van degenen, die in zijn dienst staan (men denke aan de ontzetting van de huisindustrie), tot de snorkerij en leugen van een onwaardige reclame. Overal, waar ongebreidelde concurrentie verschijnt, verschijnt haar schaduw, oneerlijkheid, mee. — Het kapitalistisch systeem kweekt zelfzucht, jaloerschheid, onoprechtheid, list, leugen, hardheid, haat, verbittering, oogendienst.

En daar naast, daar tegenover het Christendom!

Het Christendom, men moge dan op het leven of op het sterven van Jezus den nadruk leggen, vraagt toch de navolging Christi niet enkel van Thomas à Kempis en zijns gelijken. Ieder Christen is verplicht, van die navolging zijn levensdoel te maken. En de dingen, die dan van hem geëischt worden, zijn waarheid, eenvoud, het ontzien van den zwakke, het liefhebben van den naaste zoo goed als van zich zelf, het dienen van recht en gerechtigheid, het vragen, vóór alles, naar Gods wil, opdat het doen van den wil des hemelschen Vaders zijn spijs worde, gelijk het die van Jezus was.

Eenmaal, in de heilige ure vóór zijn sterven, sprak onze Heer en Meester tot zijn jongeren: „Die in mij gelooft, de werken, die ik doe, zal hij ook doen en zal meer doen dan deze”.

Zulke woorden zijn klinkklank geworden in Christen-ooren. Leeggegeestelijkt, en nu zonder zin.

De Christenen geven zich met zulke woorden niet meer af, die waren goed voor Münzer en zijn wederdoopers; zij zijn wel wijzer. Ze zijn kritisch als de Farizeën in Jezus' dagen, zij zijn vóór alles 'practisch en beredeneerd. Zij achten niet, als Paulus, alle dingen schade te zijn om de uitnemendheid der kennis van Christus Jezus, den Heere,

maar velen hunner achten Jezus' geboden van geen waarde te zijn, waar die storend zouden inwerken op hun streven naar rijkdom....

Rijk worden — dat is het doel van het kapitalistisch concurrentie-streven. En de steeds toenemende samentrekking van het bedrijf maakt dat streven naar rijkdom een streven naar grooten rijkdom.

We zien het proces van de vervanging van het klein- door het grootbedrijf voor onze oogen. De winkels worden warenhuizen en bazars, de werkplaatsen fabrieken, de particuliere eigendommen vennootschappen; de groote melkinrichtingen verdringen de kleine melkverkoopers, de machinale wasscherijen de waschvrouwen... de confectiemagazijnen de zelfstandige kleermakers, de boterfabrieken de karnende boerin... de concurrentie wijkt voor de trusts.

Vanwaar ook het voortdurende geroep van den middenstand om bevoorrechtiging en bescherming, als hij niet bezig was, in den duchtigen klem van 't grootbedrijf te raken?

Toch wordt het feit steeds bestreden. Het klein- en middelgrootbedrijf handhaven zich overal, zegt men, tegelijk toegevend, dat het grootbedrijf veel meer vooruitgaat en dat in sommige bedrijven de handwerker het reeds geheel tegen de machine heeft moeten opgeven.

Ook verwacht men, dat de bestaande concentratie van bedrijven in het grootbedrijf een zekere grens niet zal overschrijden. Want de voordeelen van het grootbedrijf gaan bij te groote uitbreiding aan de meerdere contrôle, die noodig is, te loor. *)

Welk recht heeft men voor die vage verwachting? Laat men het den Amerikanen eens meedeelen, misschien zullen die zich dan niet langer moepeinzen over een middel, om toch paal en perk te stellen aan de macht der trusts. — De Amerikaansche trust-cijfers slaan deze gansche verwachting uit elkaar.

Dus komt de bestrijding hierop neer, dat het proces niet zoo snel gaat als Marx en Engels wel gehoopt en hun tegenstanders wel gevreesd hadden.

Alsof je van een negentigjarige, die er nog vrij kras uit-

*) Ds. R. J. W. Rudolph: Het hedendaagsch socialisme. Hoofdstuk VIII

ziet en weken heeft, waarin hij zich heel prettig voelt, zeggen mag: „Dat duurt te lang met hem, die gaat niet dood”.

Arme Transvalers! hoe hebben wij en de gansche wereld victorie geroepen, tot in het midden van hun guerilla-oorlog toe! Maar het eind was toch de onderwerping van Vereeniging.

Het kleinbedrijf gaat zelfs hier en daar vooruit, zegt men.

Ik heb een kleinen jongen gekend, een lieven optimist, die altijd blij van 't knikkeren terugkwam, altijd met winst-verhalen. Want zijn verlies vergat hij, en zijn winst was hem een verheuging. Had hij van éenen jongen 10 knikkers gewonnen en aan een anderen 20 verloren, dan jubelde hij: „10 gewonnen, moe”.

Dat nu een kleine jongen zoo doet, die slankheid voor een knikkerzak geen schoonheid vindt! — maar dat velen zoo rekenen, die niet van hooge fabrieksschoorsteen houden — dat is naïef.

Neen, het feit is: het grootbedrijf wint gestadig veld, want bij arbeidskrachten, zoo groot als de tegenwoordige, stoom en electriciteit, past ook een groote arbeidsinrichting. En in het grootbedrijf kan groote rijkdom verdiend worden.

Rijkdom! Is dan waarlijk rijkdom de levensinspanning waard, waarmee men zich allerwege inspant om hem te gewinnen?

Al zei de Bijbel er niets anders over dan het woord van den kermel en het naalden-oog, dan reeds moesten Christenen terughuiveren voor het tijdelijk en eeuwig leven bedreigend gevaar, aan het bezit van rijkdom verbonden.

Aan de vruchten kent men den boom. En het zijn rotte vruchten, die de enorme rijkdom, in het kapitalistisch grootbedrijf gewonnen, draagt.

Eenigen tijd geleden schreef de Amerikaansche correspondent van de „Nieuwe Rotterdamsche Courant”: „De traditio-nelle eenvoud van zeden in deze republiek gaat meer en meer gelijken op weinig meer dan traditie. Met het toenemen der machtige fortuinen houdt weelde-zucht gelijken tred”. — Waarlijk, wie leest, hoe de mannen en vrouwen, neen, de heeren en dames van rijk-Amerika bij scharen hun levens verspillen en verspelen, voelt den ontzaglijken ernst van zoo vele Bijbelwoorden, die waarschuwen tegen rijkdom. Een gansche reeks van fatale gevolgen zitten, goddank niet

aan ieder kapitaalbezit, maar wel onafwijsbaar aan het kapitalisme vast. Verslapping staat in de voorste rij, en in welke donkerheid de reeks zich verliest, toont de geschiedenis van Rome's ondergang.

Kort geleden deed het weerzinwekkende bericht zijn rondte door de bladen, dat het inkomen van den Amerikaan John D. Rockefeller nu geschat wordt op 40.000.000 dollar per jaar. Is er één zonde, die bij zoo iemand niet voor de deur ligt? één lust, die hij niet kan voldoen?

Maar wat wij vóór alles moesten bedenken, is het feit, dat het bestaan van zulken rijkdom, waarmee dan dikwijls nog op groteske wijze weldoenertje gespeeld wordt, een bewijs is voor het bestaan van armoede te anderer zijde.

Ruskin zegt in zijn „The veins of wealth”:

„Ik heb opgemerkt, dat mannen van zaken zelden de beteekenis van het woord rijk verstaan. Ten minste zij erkennen in hun redeneeringen het feit niet, dat het een woord van betrekkelijke beteekenis is, zijn tegenstelling arm even zeker insluitend als het woord Noord zijn tegenstelling Zuid. — De menschen spreken en schrijven bijna altijd, alsof rijkdom iets absoluuts ware, en alsof het, indien men maar zekere wetenschappelijke voorschriften volgde, voor ieder mogelijk was, rijk te zijn. Terwijl rijkdom juist een kracht is als electriciteit, die enkel werkt door ongelijkheden of polen. De waarde van de guinea in uw zak hangt geheel af van het ontbreken eener guinea in uw buurmans zak. Als hij haar niet noodig had, zou ze u van geen nut zijn, haar waarde berust precies op de behoefte er aan of het verlangen er naar, dat hij heeft — en de kunst van u zelf rijk te maken op de gewone economische manier is daarom onafwijsbaar de kunst, om uw naaste arm te houden”.

Arm te houden.

Zoo veel begeerige oogen staren dag aan dag naar de schittering van den rijkdom, dat van het gevaar, in rijkdom dreigend, wel eens mag gesproken worden. Toch zouden de armen, met den rijkdom, de gevaren wel op den koop toe willen nemen, en de rijken zijn geenszins bereid, om die gevaren, van hun weelde afstand te doen.

Rijkdom blijft altijd een vrijwillig gedragen last. Eén Christelijke beschouwing over den rijkdom is wel deze, dat

groote rijkdom een groote gave Gods is, een beschikking, waaraan men zich niet onttrekken mag, maar waaraan men zich, evenals aan andere beschikkingen Gods, onderwerpen moet. Maar de Heere Jezus dacht er anders over, toen hij den rijken jongeling, wiens rijkdom ongetwijfeld ook een geërfde was, zoo uitdrukkelijk aanraadde, zich daarvan gansch te ontdoen. Rijkdom wordt vrijwillig gedragen.

Armoede daarentegen is in zeer veel gevallen niet de schuld van den arme. De tegenwoordige productiewijze heeft het gevaar van armoë voor een overtalrijke klasse tot een immer dreigend gevaar gemaakt.

De moderne productiewijze heeft voor den arbeider en zijn werk meer gedaan. Zij heeft het karakter van den arbeid verlaagd. — Vroeger, in de dagen van het handwerk, stond een werkman zijn vak, het was zijn eerezucht, zich daarin een naam te maken; hij stond voor wat hij produceerde, hij droeg er de verantwoordelijkheid voor.

Maar de machine heeft de arbeidsverdeeling gebracht, waardoor het niet langer de taak van den werkman is één stuk werk, geheel en al zijn werk, af te leveren, maar dag in dag uit eenzelfde onderdeel van het werk te verrichten, b.v. een knop van een speld te maken. Daardoor heeft de machine den werkman tot zich, neen, tot onder zich neergetrokken; hij is ook een machine geworden, maar een van minderen rang.

Zoo verloor de fabrieksarbeider een der kostelijkste levensgaven: de vreugd en de trots om het werk, dat men met inspanning van beide zijn lichamelijke en verstandelijke vermogens heeft tot stand gebracht. — Een wever van vroeger dagen, die aan zijn eigen weefgetouw met geduld en vaardigheid een flink stuk werk had geweven, bracht daarmee zich zelf vooruit. Het was zijn eigendom, hij zelf kon voor zoo voordeelig mogelijken verkoop zorgen.

Maar de textiel-arbeider van nu, die aan de machinale vervaardiging van een product heeft meegewerkt, heeft daar verder absoluut niets mee te maken. Hij heeft het in zijn wording niet overzien; het blijft op de fabriek, als hij naar huis gaat, het is van den patroon, anderen beschikken er over, wat gaat 't hem aan!

En de arbeidsvoldoening van den vroegeren schrijnwerker,

wiens scheppingen wij nu nog bewonderen, zal ook wel een andere geweest zijn dan die van een werkman uit Allan's meubelfabriek.

Toch viel tegen deze verlaging van den arbeid niets te doen, zij moest het onvermijdelijk gevolg zijn van de machine, en de machine is de vijand van den werkman niet. Wel degelijk is een bepaalde machine op een gegeven moment de vijand van een bepaalde arbeidersgroep, maar in 't algemeen is zij 't niet. Tegenover werk, dat zij ontnemt, schept zij, globaal genomen, ook weer nieuw... men denke alleen aan den machinebouw zelf.

Maar dat de machine in beslag genomen is door de individueele concurrentie-productie — dat werkt noodlottig. Machines van groote kracht scheppen zaken van grooten omvang, die produceeren op groote schaal. De fabriek breidt zich uit, de omzet wordt al grooter, al talrijker de werkliedenschaar... Tot op een oogenblik het geproduceerde meer is dan de koopkracht van dit artikel verzwelgen kan. Dan gaat wat eerst gespannen stond, slap hangen. Geen afzet voor het geproduceerde, opstapeling van voorraad, vermindering van productie, afdanking van werkvolk.

Zoo is de gang van de moderne productie en in dit slot: afdanking van werkvolk, ligt de tragedie van den werkmansstand. De bestaansonzekerheid van duizende en duizende werklieden, de onzekerheid, of ze in de toekomst bij al hun werkwil, arbeid zullen hebben en brood voor hun gezin, is een der noodlottigste gevolgen van het concurrentie-stelsel. Alles waggelt en wankelt, wie zal den werkman, niet den fabrieksarbeider alleen, maar den timmerman, den metselaar, den verver evenzoo, zeggen, of het bedrijf, waarin hij arbeidt, het volgend jaar nog staan zal? ten minste zoo staan zal, dat men zijn hulp behoeft?

Niet de acute krankheid, de economische crisis, waarbij de bedrijven als een rij vallende dominosteenen tegen elkaar stooten en neerliggen, is, hoe schrikkelijk ook, het meest te vreezen, maar de chronische ziekte van voortdurende schommeling in alle bedrijven, als gevolg van de warenproductie, die niet rekent met de behoeften. De bestaansonzekerheid, de vrees voor werkeloosheid, drijft tot het aannemen van lage loonen, van lange werktijden, tot vrouwenarbeid en kinderwerk. En ieder van die vier is op

zich zelf weer een kwaad, met in het werkmansleven invretende gevolgen.

Hoe menige stadswerkersvrouw glorifieert in haar laag weekgeld met den nooit genoeg herhaalden roem, dat 't v a s t is.

Want werkeloosheid is armoede.

O, het hatelijk-dikke vernis, dat gewoonte ons om het woord a r m o e geslagen heeft! Van onze jonge kinderjaren af hebben we geweten, dat er arme menschen zijn, die in kleine huisjes wonen en die je wat geven moet, hoewel de mannen dikwijls dronken zijn en de vrouwen hebbertig en ondankbaar . . . maar het woord gaat als een klank aan ons voorbij, het ontroert ons niet.

En toch moest het nooit anders door onze gedachten gaan dan met den donker-sonoren klank van d o o d.

De armoede achter de weldadigheid is als een wonde achter haar verband. Zooals de bloederigheid en het vuil van een wond achter dat witte, zoo schuilt de ellende van armoede achter 't lieve van weldadigheid.

Waarmee zullen we hem, die armoede lijdt, vergelijken? Bij den geboeide, bij den gevangene? — Voorzeker, belast met de ketenen van angst en van zorgen, opgesloten binnen de benauwing van 't materiele — zoo staat de arme in de schatrijke schepping zijns Vaders.

Nietzsche in zijn idiotisme.

Noem de vergelijking niet stuitend — ze is waar.

Zooals een der machtigste geesten, wien God ooit 't leven gaf, in wezenloosheid wegbrokte, zoo verdruppelt, dag na dag, het leven van den arme in ellende en nood.

Overal ruimte, overal overvloed, overal schatten — en te midden daarvan millioenen, die honger lijden en kou.

Overal liefde, bij God in den hemel en bij de dieren des velds, maar de liefde van den arme wordt lijden door wat hij zijn geliefden lijden ziet.

Overal op deze aarde, die roept om bearbeiding, die door God zelf gegeven is om te bebouwen en te bewaren, velen, die den arbeid zoeken, maar vinden hem niet.

O, als wij, Christenen, ons indachten in wat het beteekent, arm te zijn — wij zouden geen rust hebben, waarlijk geen dag en geen nacht, vóór dit veranderde. Wij zouden ons schamen voor onzen Heer, schamen voor ons zelf, schamen

voor de armen. — Wij zouden wegduwen de spitsvondigheden, waarmee we zoo graag spelen, we zouden geen rust hebben in onze warme kamers, we zouden niet na den goeden maaltijd durven sluimeren in onze gemakkelijke stoelen.

We zouden ons opmaken, alles trotseerend, wij Christenen te zamen, één machtige kracht en met iets van de innerlijke ontferming, die onzen Heiland in den dood dreef, zouden we neerwerpen de rotte staketsels, die ze getimmerd hebben rond de wrakke muren van onze verwordende maatschappelijke woning en daar een ander gebouw doen rijzen, dat in zijn schoonheid God eerde en den menschen een verheuging was.

Is nu deze tegenwoordige orde van zaken, dit kapitalistisch concurrentie-stelsel, dat zulke vruchten draagt, een stelsel, dat tot elken prijs door de Christenen tegenover het socialisme moet verdedigd worden?

't Hangt voor den Christen niet aan rijkdom of armoede, zegt men. Er zijn armen, die toch tevreden zijn, rijk in hun geloof.

Ik ontken het niet. Maar ik zeg u: de blijmoedige Christen-arme, dien ieder bij socialisme-bestrijding schijnt te kennen, is een zeer, zeer groote zeldzaamheid. De meeste blijmoedige Christenen zijn burgerstands-menschen, aan wie de wensch van Agur vervuld is: „Armoede of rijkdom geef mij niet: voed mij met het brood mijns bescheiden deels”. — Het rationeel gevolg van armoede en bestaansonzekerheid is opstand of verstomping, en voorwaar, zij hebben moed, die dag aan dag zelf bidden: „leid ons niet in verzoeking”, en dan de ontzaglijke verzoeking der armoede voor anderen licht durven achten.

„'t Is niet zoo erg als ge zegt” beweert men ook. En dan doet men op de wijze van ds. Rudolph, *) die kort voor den winter van 1905—1906, waarin Engeland den honger-optocht van werkelozen zag en er zoo bittere ellende geleden werd, verhaalde, dat de algemeene toestand der Engelsche arbeiders *voortreffelijk* was.

Gewis, er is veel plaatselijk verschil en op de economische wetten van heden zijn uitzonderingen, zoo goed als er in de

*) Het Hedendaagsch Socialisme, pag. 321.

middeleeuwen excepties op den geregelde gang van zaken waren. Maar zoo zeker als in de samenleving der middeleeuwen de geordende gang regel was, zoo zeker is in dezen tijd het teugelloos tegen elkander op produceeren met zijn nasleep van onnaspeurlijke ellende, wet.

„De toestand is, zonder tot socialisme te komen, voor veel verbetering vatbaar”, gelooft men. En dan schakelt men, als ds. Sikkel, lange reeksen en wijde cirkels van spitsvondige stellingen ineen, om te bewijzen.

Ds. Sikkel wil, heb ik 't wel gehoord, den werklieden meezeggenschap en meedeelenschap in de zaken geven. Maar, om in Standaard-stijl te spreken, van tweeën een: of de concurrentie als economische basis valt, maar dat is de val van het gansche huidige stelsel, of de concurrentie blijft; maar dan wilde ik wel weten, hoe allerlei bedrijven, die nu reeds met moeite bestaan, de glorieuse hervormingen van co-partnership etc. zullen invoeren, die ds. Sikkel wil. Het zou hun ondergang zijn en immers moet de zakendoende middenstand tot elken prijs in 't leven blijven! — Alleen groote zaken, werkend met zeer groot kapitaal, zeer groote machines, zeer grooten omzet, kunnen zulke idealen tot op zekere hoogte verwezenlijken.

Die dat 't best konden, indien ze niet allereerst dienen moesten om John Rockefeller c.s. inkomens van 40,000.000 dollars te verschaffen, zijn de trusts. Maar juist in die trusts is het beginsel van concurrentie prijsgegeven en het socialistisch beginsel van samenwerking aanvaard.

Deze trusts zijn het beste bewijs voor de practische mogelijkheid van socialisme.

De firma's, die te zamen een trust vormen, hebben zich meester gemaakt van een ganschen productietak, door de uiterste prijsverlaging hun mededingers ten val gebracht en daarna deze productie geregeld met al wat geregeld worden moet: voortbrenging, verkoop, prijs, loonen, dividend.

Doorgaans regelt een betrekkelijk klein hoofdbestuur dit alles op de meest stipte wijze. En verbazingwekkende dingen komen door deze samenwerking tot stand. De Standard-Oil-Trust, wiens bezittingen een waarde hebben van enkele honderd millioenen dollars, heeft „het monopolie van genoegzaam al de olielanden in Amerika, macht over de wetgeving, vormt met de belanghebbenden bij spoorwegen en schepen

een sterk verbond en bepaalt op een liter na hoeveel olie zal worden geproduceerd, hoeveel geraffineerd en tot op een deel van een cent, hoeveel die olie zal kosten. Haar invloed strekt zich uit tot iederen staat en doet zich gevoelen in het meest afgelegen dorp; de producten van haar raffinaderijen zoeken een markt in bijna iedere zeehaven ter wereld".

Dat is organisatie, en als die mogelijk is, dwars door de „vrije concurrentie" van het kapitalistisch régime heen, hoe blijft men dan nog altijd het hoofd schudden over de practische mogelijkheid van socialisme, van een gemeenschap, waar aan het verkrijgen van dergelijke resultaten des te ijveriger zal gewerkt worden, omdat ze niet in de eerste plaats dienen zullen tot het kweken van milliardairs, maar tot het verschaffen van hun vol, eerlijk loon aan de duizenden, die deze resultaten tot stand brengen.

Het socialisme wil eenvoudig, inplaats van het teugelloos tegen elkander in produceeren, de productie en daardoor den arbeid, *regelen*. Het wil het Christelijk beginsel van samenwerking in plaats van het Kaïnische: ben ik mijns broeders hoeder? als economische grondwet invoeren.

Het socialisme zal den arbeider, nu gescheiden van zijn productiemiddelen en daardoor bezitter van zijn werkracht alleen, die hij als waar en onder de waarde verkoopen moet, in het collectief bezit der voortbrengingsmiddelen stellen en daardoor de fatale gevolgen keeren, die voor het maatschappelijk, huiselijk en persoonlijk leven uit de tegenwoordige toestanden voortvloeien. — De productie van waren, die zoo voordeelig mogelijk in geld worden omgezet, heeft in de socialistische gemeenschap plaats gemaakt voor de voortbrenging van artikelen, die ter beschikking gesteld worden van ieder, die ze tegen een gedeelte van zijn arbeidsloon wil inruilen. Allen, met productie en verdeeling belast, zijn dan beambten van de gemeenschap, zooals heden in een coöperatieve vereeniging, van de beheerders af tot de loopknechten toe, allen beambten zijn. Evenmin als het tegenwoordig den directeur-generaal der posterijen vrij staat, het post-saldo in zijn particuliere kas te laten vloeien, of een directeur van gemeentewerken zich schatten verzamelen kan, evenmin zal het dan mogelijk zijn voor hem, die de leiding van een fabriek of van een handelsafdeeling heeft, millionaire te worden, terwijl voor zijn werklieden

„sparen tegen den ouden dag” een onbereikbaar ideaal is. Rangen en graden zullen er blijven, de eene mensch zal ook dan bekwaamer zijn dan de ander, dezen zal leiding kunnen toevertrouwd worden, genen niet, maar tusschen al die verschillend gegradueerden zal samenwerking bestaan, geen exploitatie van de werkkraft des eenen door den ander.

Het kan niet genoeg gezegd worden, kalm tegen alle spotternij in: de socialistische gemeenschap der toekomst kan in bijzonderheden niet beschreven worden. Men durfde zulks alleen aan in den tijd van Saint-Simon en Fourier, toen men nog dacht, dat menschen een maatschappij maken konden. Maar wanneer het plan-loos tegen elkander in produceeren heeft plaats gemaakt voor een productie, naar de behoeften geregeld, dan zal er arbeidszekerheid en arbeidsplicht wezen.

De oorzaken, die voor den patroon bestaanonzekerheid scheppen, zijn doorgaans gebrek aan handigheid in reclame-en concurrentie-kunsten, te groote eerlijkheid, mindere hardheid bij 't beentje-lichten van den concurrent en dergelijke. Zulke kladden op het concurrentie-systeem, die het tot een modern axioma gemaakt hebben, dat wie het minst last van zijn geweten heeft, het meest vooruitkomt, verdwijnen met dat systeem zelf.

Voor den werkman ligt het gevaar in de schommeling van het bedrijf. Natuurlijk ook dikwijls in eigen schuld, in onbekwaamheid, in luiheid, in drankzucht. Maar het eene groote gevaar bedreigt den bekwaame met den onbekwaame, den vlijtige met den luie, den geheelonthouder met den dronkaard.

In de socialistische gemeenschap, waar de statistische wetenschap eerst tot haar volle ontwikkeling komen zal, berekent men nauwkeurig de vraag naar de verschillende producten, de eischen van landbouw en verkeer, het werk, dat de handel te doen geeft, en gaat dan, in verband met de beschikbare, arbeidskrachten, na, hoeveel arbeid ieder persoon moet verrichten, om het gewenschte resultaat te bereiken.

En arbeidsplicht! Och, of men, desnoods met verslapping van de op theologisch gebied tot brekens toe strakgetrokken lijnen, op sociaal terrein Paulinisch wilde wezen! Is er één democratischer Bijbelwoord dan het korte van

Paulus, dat, zoo iemand „niet wil werken, hij ook niet ete?” Paulus stelt zich hier op zulk een stevig dwangstandpunt als eenig socialist maar kan innemen. Toch is het niet enkel een democratisch, het is een revolutionair woord. Paulus verklaart hier den oorlog niet enkel aan de luiaards uit het volk, die zich bij voorkeur door hun vrouw laten onderhouden, maar hij brandmerkt ook als levens-onwaard de allen, die in sierlijke huizen wonen, in fijne kleederen gekleed gaan, in alle levensgemakken deelen ... luierend: de zoons van rijke lieden, die, ofschoon tot den mannelijken leeftijd gekomen, van de vaderlijke toelage bestaan; de rijke lieden zelf, die werk-loos leven van de rente hunner kapitalen, zeer vele vrouwen uit den z.g. hooger stand. Niet, dat buitenhuis-arbeid voor alle vrouwen mijn ideaal is. Veeleer geloof ik met Ellen Key, dat een menigte vrouwen, die nu met haar arbeidsvermogen de publieke markt opgedreven worden, terwijl zij zich veel liever aan huiselijken arbeid wijdden, daartoe in een socialistisch-geordende maatschappij de gelegenheid vinden zullen. Maar de bedoelde dames denken ook daaraan niet. De mannen der aristocratie zijn noeste werkers, vergeleken bij de vrouwen van hun kring.

Al deze menschen wil Paulus voor de keus gesteld zien: de luie handen uit de mouw te steken of — van gebrek om te komen. En de socialistische gemeenschap zal dit theoretisch Paulinisch dilemma practisch stellen. Kapitaalvorming van eenig belang zal, ook door de wijziging van de erfenis-wetten, niet meer kunnen plaats hebben en kapitaalbezit is het beletsel voor algemeenen werkplicht.

Uit die beide groote voorrechten: arbeidszekerheid en arbeidsplicht, die onder het kapitalistisch concurrentiesysteem onbereikbaar zijn, vloeien andere voort. Een kortere arbeidsduur, meer vrije tijd, algemeener ontwikkeling, dieper gevoelsleven, rijker ontplooiing van de persoonlijkheid, meer van wat de Bijbel als de quintessens van hemelvreugde noemt: rust.

... Is nu dit economisch stelsel, dat inplaats van de tegenwerking van heden, samenwerking als maatschappelijken grondslag leggen wil, een stelsel, dat tot elken prijs door de Christenen tegenover het kapitalisme moet bestreden worden? Zoo zeker als dit laatste in zijn wezen en in zijn

gevolgen: onvrede, haat en nijd, vertrappen van het zwakke, tegen het Christendom vloekt, zoo zeker zijn de grondslagen van het socialisme: gerechtigheid en mededoogen, de beginselen van het Christendom zelf.

Er moet tusschen deze beiden, tusschen het concurrentie-systeem en het socialisme, dat gemeenschappelijk bezit van grond en productiemiddelen wil, gekozen worden.

Niet tusschen Marx en Christus. Als zoo de keuze stond, geen Christen zou socialist kunnen zijn. Zeker sluiten het Christendom en Marx' filosofie, het historisch materialisme, elkander als waarheden uit. Het historisch materialisme, de knechting van den geest onder de stof, tast God in zijn majesteit als Schepper, in zijn eer als almachtig bestuurder, in zijn liefde als Vader van zijn menschenkinderen.

Ook in de prediking van den klassenstrijd is veel, waarvan de Christen terugschrikt. Het element van persoonlijke haat en verdachtmaking, dat maar al te vaak sterk op den voorgrond treedt, vloekt tegen de exegese van den Heer Jezus, dat Gods wet in haar begin, haar midden en haar eind liefde is. — Maar wie zich dan zoo vele onedele strijdmiddelen herinnert, door Christenen gebruikt, zoo veel kleinheid en hatelijkheid, ook bij hen telkens aan 't licht tredend, zonder dat men dit hun beginsel wijten mag, die verwacht deze stuitende uitwassen niet met het beginsel van den klassenstrijd zelf. De klassenstrijd bestaat en hij zal bestaan zoolang het kapitalisme leeft. Zooals de Heere Jezus, die de liefde predikte als het hoogste, toch erkennen moest: „Ik ben niet gekomen om den vrede te brengen, maar veel meer het zwaard", zoo moet ook de Christen, die in Jezus' voetstappen wandelen wil, den klassenstrijd constateeren niet alleen, maar aanvaarden als een plicht, die de kapitalistische maatschappij hem oplegt, als een last, die alleen het socialisme van hem afnemen kan.

Juist ook om een eind te maken aan den klassenstrijd, die vrucht van de tegenwoordige toestanden is, moet het socialisme gekozen worden.

Er moet gekozen.

Ds. Gerritsen uit den Haag schreef in zijn recensie van „Het Komt": ¹⁾ „Over de vraag naar de mogelijkheid van

¹⁾ Uitgave Callenbach. Nijkerk.

christen-socialisme spreekt ik hier niet. Kenners van het socialisme kunnen dat wellicht beoordeelen, ik niet".

Zoo spreken zeer velen in onze kringen. Met deze onzekerheidswoorden op de lippen, waarbij je je van zelf een non-chalant schouder-ophalen denkt, treden een menigte predikanten den werklieden van hun gemeente tegen. En zij bedenken niet, dat voor dezen àl-of-niet-socialist de brandende kwestie is.

Een onzer zeer begaafde predikanten, onlangs preekend over Jesaja 55: „Waarom weegt gijlieden geld uit voor hetgeen geen brood is en uwen arbeid voor hetgeen niet verzadigen kan..." vergeleek den tegenwoordigen tijd bij de Ballingschaps-dagen. Donker, donker noemde hij den geestelijken toestand, verval aan allen kant en daartusschen „wankelt een zenuwziek geslacht ten grave".

Wie op arbeidersvergaderingen de luisterende scharen ziet, weet van andere dingen, van andere typen te spreken dan van een „zenuwziek geslacht, dat wankelt ten grave". Wie zoo spreekt, staat buiten het meest intense leven, het sociale leven van onzen tijd. — Door zich hardnekkig, ook in hun preeken, buiten de sociale kwestie en ver van alle socialisme te houden, komen vele, vooral Hervormde predikanten, en komt door hen hun kerk, steeds verder van het volksleven af te staan. Het kan als een obsessie op ons liggen, wanneer wij neerzitten onder het woord der prediking, hoe daar de volksmassa ontbreekt, hoe het type burgervrouw het kerktype wordt.

Er moet gekozen.

Met veel zorg kiest men zijn kleeding, met de uiterste zorg een woning, een school voor zijn kinderen... en waar het gaat om de maatschappij, die een woning is voor ons allen te zamen, de leerschool voor uw kinderen, zoodra zij het leven ingaan — daar maakt men zich met een onverstillig of hooghartig woord van de kwestie af.

Het is wel natuurlijk, dat Christelijke kringen niet zoo spoedig als andere een nieuwe idee aanvaardden. Zeer velen daarbuiten werpen zich begeerig op iets nieuws, niet omdat zij het denkbeeld van alle kanten hebben onderzocht en er daardoor de waarheid in vonden, maar omdat hun leegge ziel hunkert naar een groote gedachte, naar propaganda-geestdrift, naar liefde-strijd. — De levenshonger van den

Christen is gestild, hij heeft niet telkens een nieuwe spijs noodig. Maar juist daarom kunnen zij de bij uitstek rustige beoordeelaars zijn van kwesties, die de wereld beroeren. En wie zoo oordeelen kan, is verplicht, het te doen, en den strijd van dezen tijd mee te strijden.

Niet den strijd over een woord of een naam. Als iets den beginselstrijd onzuiver maakt, dan is 't dit. Voor mij is de socialisten-naam jaren lang geweest de verboden vrucht, waarnaar mijn begeerte uitging — nu acht ik het een naam, dien een Christen dragen kan en dragen met eere; het recht op dezen naam laat ik mij door niemand ontnemen.

Maar het is een naam, een klank. Deze niet — de idee moet op den voorgrond. De vraag moet in onze harten, in onze huizen, in onze kringen, in onze geschriften gesteld en herhaald worden: Mag de concurrentie-voortbrenging van tegenwoordig in stand gehouden worden? is zij onze trouw zoo waardig, dat steeds de orthodoxe Christenen vooraan staan in de gelederen van haar verdedigers?

Het is een leugen, dat het Christendom van onzen Heer en Heiland, die Liefde is, de instandhouding van dit moordend stelsel eischen zou. Reeds beginnen velen het onbewust te voelen, en anderen stooten aarzelend tegen de waarheid aan met hun woorden. Reeds wordt wat het socialisme tot socialisme stempelt: het brengen van grond- en produktiemiddelen aan de gemeenschap, niet langer als utopie in een hoek geschoven. — Men draait er om heen, men bespreekt belangstellend de bewegingen, die er naar toe leiden, men heeft sympathie voor coöperatie, maar het groote woord zelf spreken durft men niet... Ik weet wel — velen staan klaar, zij hebben de lippen reeds geopend...

Welaan, laten wij ons dan opmaken en de onbewusten tot bewustheid trachten te brengen, de aarzelenden tot een kloek erkennen: „In het socialisme is heil, maatschappelijk heil voor allen”.

Wat zijn onze eigen positief-sociale ideeën tot nu geweest, de Christelijk-maatschappelijke idealen? Men noemt Christenplicht het organisch voortbouwen van het bestaande. Maar is het bestaande organisch? En harmonisch? Hebben niet de Christenen van eertijds het slaven-régime, het feudale, het gildenstelsel prijsgegeven, toen ze uitgediend hadden? Waarom dan wij de kapitalistische ordening niet?

O, laten wij het Christendom in de ontzaglijke idee van het socialisme dragen, opdat zij door het Christendom gedragen worde. — Deze idee is machtig en groot, zij roept de mannen en vrouwen, zij roept zelfs de kinderkens om tot haar te komen. Zij legt zoodanig beslag op de mannen van het volk, dat haar discipelen niet meer behooren tot de ruwe, drinkende, zwetsende massa, maar dat ze worden tot mannen, die gretig de oogen opslaan en de ooren neigen naar kennis en wetenschap...

Och, dat een iegelijk van ons even willig ware, zich af te scheiden van den grooten hoop in Christen-kringen, die elkander socialisme-vrees en socialisme-haat en socialisme-leugens suggereert, om te luisteren naar het woord van onzen Heer alleen. Dan zullen wij in den weg van de vervulling zijner geboden het socialisme vinden. En zijne geboden zijn niet zwaar.

Een beker koud water, den dorstige te reiken.

Een bete broods, den hongerige te geven.

Een gevangene te bezoeken.

Een naakte te kleeden.

Maar geen beker water den dorstige reiken, nadat ge hem door uw zaken-zelfzucht tot een beroofde gemaakt hebt.

Maar geen armen in de gevangenis bezoeken, nadat ge door uw liefdeloos jagen uw naaste tot wanhoop en straf hebt gebracht.

Maar geen naakte kleeden, nadat ge uw dividend hebt opgestreken van zaken, waarvoor in smore stadskamertjes, vier en vijf hoog, de vrouwen werken, die uit hun verdiensten zich zelf noch hun kinderen kleeden kunnen.

Wee ons, want wij verdubbelen onze gaven voor vele en velerlei filantropische werken, maar voor gerechtigheid en barmhartigheid zijn onze oogen gesloten.

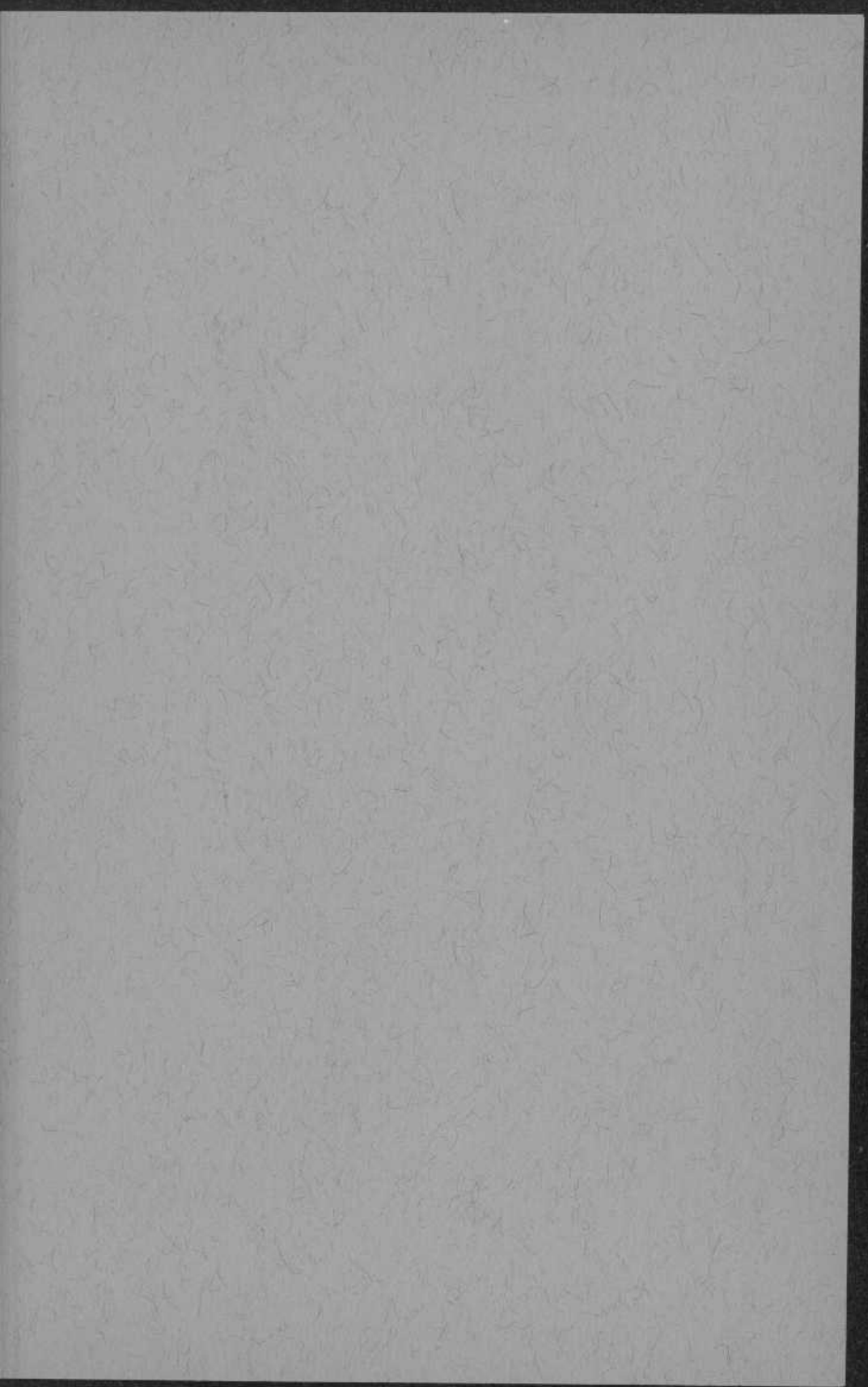
Wee ons, dat wij op de overtuiging, dat er geen gemeenschap tusschen Christendom en socialisme wezen kan, zijn ingeslapen en voortsluimeren.

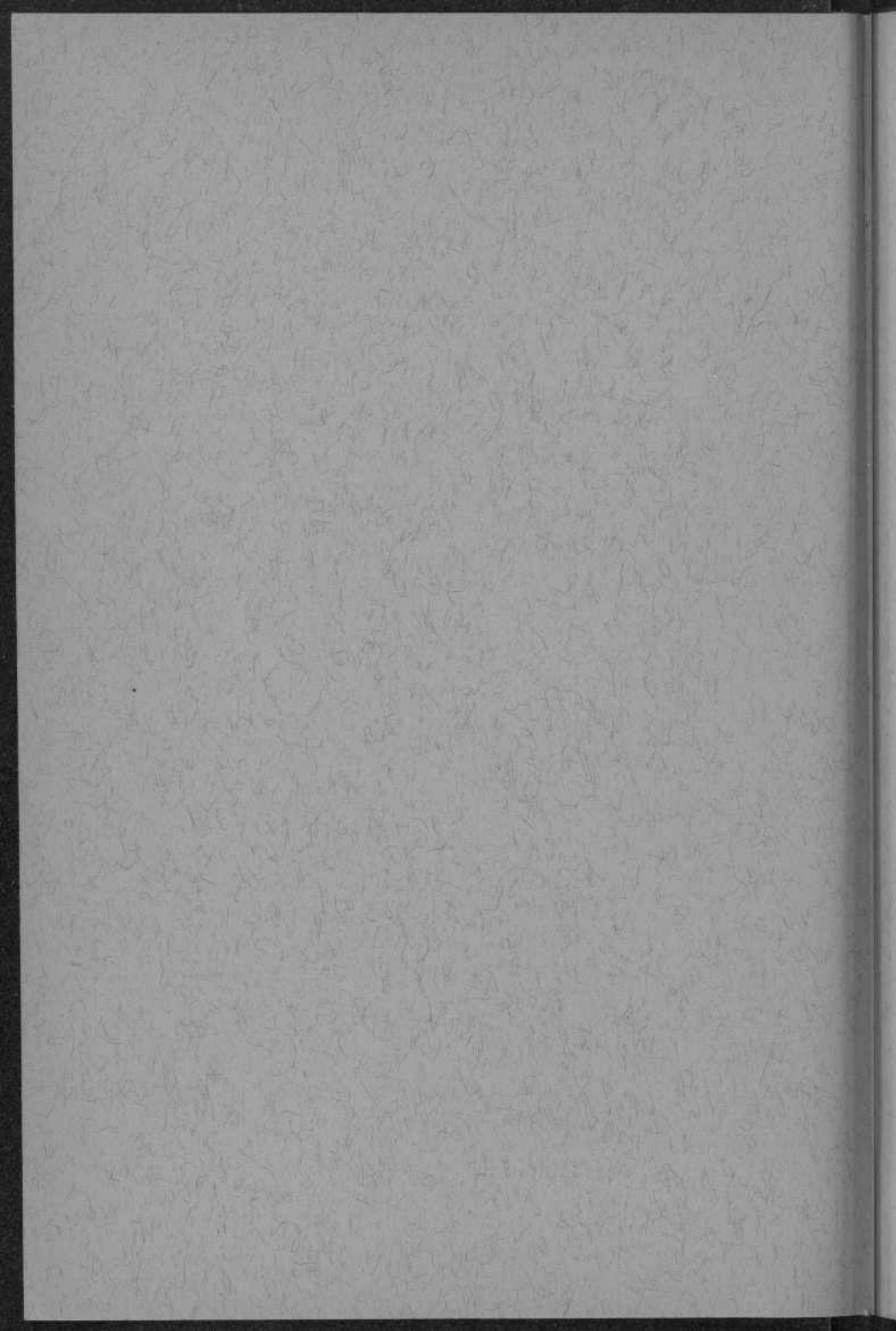
Nu is ons dat rusten tot een valstrik, ziet, de tijden komen, dat het ons tot een oordeel wezen zal.

ENKA (A. v. D. VLIES).

ROTTERDAM, 1906

BIBLIOTHEEK VRIJE UNIVERSITEIT

3 0000 00224 9245

